

ANTROPOLOOGIA
KESKUS

EESTI
RAHVAKULTUURI
KESKUS

Mulgimaa kultuuripiirkonna toetuste mõju

2024

Autorid: Hanna Muldma, Helleka Koppel

Projekti läbiviijad: Hanna Muldma, Helleka Koppel, Liina Rajaveer, Ode Oras

Kaanefoto: Mulgimaa Peremängu fotopank

Projekti tellija: Eesti Rahvakultuuri Keskus

Antropoloogia Keskus on partneriks ettevõtetele ja organisatsioonidele positiivsete muutuste ellukutsumisel ja arenguks vajalike lahenduste välja töötamisel. Meie uuringutes, konsultatsioonides, koosloomes ja koolitustel kasutatavad inimkesksed meetodid aitavad empaatiliselt edasi oluliste valupunktide mõistmisel ja muudatuste juhtimisel.

Näeme iga juhtumit individuaalsena ning pakume rätsepalahendusi kliendi konkreetsetest vajadustest lähtuvalt. Meie jaoks on oluline teadmispõhise ja kaasava ühiskonna areng ning eesmärkidele keskenduv tegutsemine. Antropoloogiline lähenemine pakub väärtusliku tervikpildi, mis võimaldab esile tulla nii laiematel muustritel kui üksikisiku kogemusel.

www.antropoloogia.ee

Sisukord

Sissejuhatus ja metodoloogia	4
Eesmärk ja uurimisküsimused	4
Meetod ja sihtgrupp	4
Raporti struktuur	5
Mulgimaa pärimuskultuuri toetusmeetme eesmärk ja mõõdetavad tulemused	6
Mulgid ja mulgi kultuur	9
Teadlikkus mulgi identiteedist	9
Mulgi identiteet ja kuvand	10
Kes on mulk?	12
Pärimuskultuuri avaldumine ja edendamine	14
Kogukonna tunnetus toetusmeetme positiivsest mõjust	14
Üritused ja ettevõtmised	15
Kultuuriasutused ja eestvedajad	16
Materiaalne ja vaimne kultuuripärand	18
Sümbolid füüsilises ruumis	18
Rahvariided	18
Toidukultuur	19
Mulgi kultuuripärand hariduses	20
Mulgi keel ja mulgiqueelsed trükised	21
Väljakutsed ja mõttekohad nende ületamiseks	24
Pärimuskultuuri heterogeensus	24
Piirkondlikud eripärad ja eestvedajate ebaühtlane jaotumine	24
“Kaasaegne” vs “algupärane”	25
Mulgi keele kadumine	27
Noorte vähene huvi mulgi pärimuskultuuri vastu	28
Vähene “pildisolek”	30
Eestvedajate nappus ja koostöö puudus	32
Pärimuskultuuri edendamine entusiastmist	32
Pärimuskultuuri edendamine kui väike töö osa	32
Koostöö vähesus, kogukondade vähene kaasatus	32
Murekohad kultuuriasutuste rollide ning rahastusega	34
Mulgi Elamuskeskuse rolli ebaselgus	34
Mulgi Kultuuri Instituudi rahastuse murekohad	34
Mulgimaa pärimuskultuuri toetusmeetme piirangud	35
Strateegilise tegutsemise silmapaistmatus	36
Uuringu kokkuvõte	38

Sissejuhatus ja metodoloogia

Eesti Rahvakultuuri Keskus (ERK) vahendab erinevaid riiklike toetusmeetmeid ja programme kultuuri edendamiseks. Toetuse eesmärgiks on pärimuskultuuriliste eripärade väärtustamine, hoidmine ja edasikandmine järgnevatele põlvkondadele. Üks toetatavatest kultuuriruumidest on Mulgimaa, mida on erinevate riiklike programmide alt toetatud alates 2000. aastast. Mulgimaa on piirkond Eestimaa lõunaosas, mille alla kuuluvad Mulgi vald, Tõrva vald ja Viljandi vald. Tihti peetakse ekslikult Mulgimaaks ka Viljandi linna.

Eesmärk ja uurimisküsimused

Viisime **Antropoloogia Keskusega 2024. aasta septembrist detsembrini läbi uuringu**, eesmärgiga mõista, kuidas Eesti Rahvakultuuri Keskuse vahendatud Mulgimaa pärimuskultuuri toetusmeede ja meetme toetatavad tegevused on aidanud kaasa pärimuse hoidmisele ja jätkusuutlikkusele ning kuidas suunata sihte kultuuripoliitika kujundamisel. Samuti on mõjuanalüüs oluline kogukonnale, et tagasivaatena analüüsida toetust saanud tegevuste mõju pärimuse jätkusuutlikkusele Mulgimaal.

Antropoloogilises uuringus kasutasime kvalitatiivseid meetodeid, mis aitasid saada sissevaate toetuse siht- ja sidusrühmade kui uuritava väljal igapäevaselt toimetavate inimeste kogemustesse. Käsitlesime analüüsis ka inimeste hoiakuid ning väärtuseid seoses kogukonna, pärandi hoidmise ja identiteediga ja saime seeläbi infot toetusmeetme tunnetatud mõju kohta.

Otsisime vastuseid järgmistele **uurimisküsimustele**:

- Kuivõrd on Mulgimaa pärimuskultuuri toetusmeede täitnud püstitatud eesmäärke?
- Kuidas on toetusmeede uuringus osalejate hinnangul mõjutanud piirkonna kultuuriruumi arengut ja piirkondliku identiteedi elujõulisust?
- Millised kitsaskohad vajavad vaimse kultuuripärandi hoidmisel tähelepanu, millised on ootused tulevikuks?
- Mis aitaks kaasa Mulgimaa vaimse kultuuripärandi väärtustamisele ja säilitamisele?

Meetod ja sihtgrupp

Välitööde eel viisime läbi **dokumendianalüüsi**, mille käigus käsitlesime viimase toetuste perioodi (2022–2024) taotlusi tervikvaates, st taotluste põhinäitajaid kogumina, mitte iga taotluse sisu eraldi. Samuti tutvusime Mulgimaa toetusmeetme määrusega, meetme eelmiste perioodide kokkuvõtetega ning perioodi 2022–2024 taotluste hindamiskomisjoni protokollidega.¹ Dokumendianalüüs andis sisendit küsimuskavadesse, oli abiks lõppvalimi koostamisel ning aitas analüüsimisel seostada toetusmeetme protsesse ja väljalt kogutud taipamisi. Mitmekihilisema ülevaate andmiseks põimime analüüsis intervjudega kogutud

¹ Dokumendianalüüsiks kasutasime ERK sisedokumente ja toetusmeetme avalikku dokumentatsiooni [ERK kodulehel](#)

empiirilist materjali dokumendianalüüsiga. Põhirõhk meie uuringus on aga siiski kvalitatiivsete meetoditega kogutud materjalil ja intervjuude sisuanalüüsil.

Välitöödel viisime poolstruktureeritud küsimuskava alusel läbi **7 individuaalintervjuud**. Intervjuud toimusid nii näost näkku kui ka Zoomi vahendusel. Individuaalintervjuud viisime läbi võtmeisikutega, kellel on mitmekülgne kogemus valdkonnas tegutsemisest (pikaajalised pärimusalgatuste eestvedajad, kodanikuühenduste esindajad jt). Lisaks individuaalintervjuudele toimus valdkondade kaupa **5 grüpiintervjuud**, milles osalesid toetust saanud projektide juhid, hindamiskomisjoni liikmed, kohalike omavalitsuste esindajad, haridus- ning kultuuritöötajad. Grüpiintervjuud viisime läbi Zoomi vahendusel. Üks inimene saatis oma vastused kirjalikult.

Kokku osales **intervjuudes 29 inimest**. Osalejate keskmine vanus oli 50, seejuures oli kõige noorem osaleja 28-aastane ja kõige vanem osaleja 73-aastane. Valimi koostamisel arvestasime eri tüüpi algatuste ja Mulgimaa eri piirkondadega. Uuringu fookusest jäi välja Mulgimaa (tava)elanike vaade pärandkultuurile, sest niivõrd mitmekesise sihtrühma kaasamine nõuaks märkimisväärselt enam eelarvelisi vahendeid. Tellijaga koos leidsime, et esmatähtis on keskenduda nende osapoolte sisendile, kes on toetusmeetmega otseselt kokku puutunud, kes tegelevad pärandkultuuriga või kellel on oma positsioonist tulenevalt valdkonna arengus suur roll (nt kohalik omavalitsus, haridusasutused). Raportis toodud tsitaadid intervjuudest on tekstis eraldatud oranži värvi ja jutumärkidega ning väikese kogukonna tõttu anonüümsuse tagamiseks esitatud viideteta konkreetsetele profiilidele.

Raporti struktuur

Esimeses peatükis toome välja Mulgimaa pärimuskultuuri toetuse eesmärgi ning analüüsime mõningaid 2022–2024 perioodi toetusmeetme numbrilisi põhinäitajaid.

Teises peatükis kirjeldame intervjuueeritavate välja toodud Mulgimaa eripärasid, teadlikkuse muutusi mulgi identiteedis ning analüüsime mulgi identiteedi ja kuvandiga seotud aspekte. Alapeatükk “Kes on mulk?” keskendub mulgiks olemise aspektidele ning sellega seotud kuuluvustundele.

Kolmandas peatükis keskendume pärimuskultuuri avaldumisele Mulgimaal ning positiivsetele aspektidele seoses pärimuskultuuri edendamisega. Toome välja mõningad 2022–2024 perioodi toetusmeetme numbrilised põhinäitajad ning kirjeldame, kuidas mõtestab mulgi kogukond toetusmeetme rolli – milline on tunnetus toetuse mõjust seoses ürituste ja ettevõtmiste ning kultuuriasutuste ja eestvedajatega. Samuti toome välja mulgi identiteedi olulised aspektid seoses materiaalse kultuuri ning vaimse kultuuripärandiga.

Viimases peatükis analüüsime pärimuskultuuri säilitamise ja edendamise seotud väljakutseid, sh Mulgimaa pärimuskultuuri toetusmeetme piiranguid ja murekohti. Ühtlasi toome alateemade lõpus ära nii meie enda analüüsi tulemusel tekkinud ideed ja mõtted, kui need, mida kuulsime otseselt intervjuudest. Ettepanekute seas leidub nii soovitusi Eesti Rahvakultuuri Keskusele, kui ka ideid, mis võivad kasulikud olla kohalikele omavalitsustele, kultuurielu eestvedajatele või kogukonnale. Loodame, et need mõjuvad inspireerivalt või aitavad muret tekitavatel teemadel konstruktiivselt edasi arutada ja luua paremaid lahendusi mulgi pärimuskultuuri edendamise toetamiseks.

Mulgimaa pärimuskultuuri toetusmeetme eesmärk ja mõõdetavad tulemused

Kultuuriministeeriumi määruse järgi on Mulgimaa piirkondliku toetuse eesmärk väärtustada Mulgimaa pärimuskultuuri ja seeläbi taaselustada Mulgimaale omast elulaadi, tavasid ja kombeid, oskusi ning keelelist eripära, mis on eri inimrühmadele nende igapäevaelu ja identiteedi osana omased ja olulised. Toetuse andmisega aidatakse kaasa vaimse kultuuripärandi väärtustamisele ja säilimisele ning püsimisele elavas kasutuses, sidudes noored esivanemate keele ja kultuuripärandiga ning laiendades kohalikus kultuuris osalejate ringi, sealhulgas toetades seda soodustavaid tegevusi väljaspool Mulgimaad. Oodatava mõjuna muutub Mulgimaa tugevama identiteediga piirkonnaks ning selle elanikud tunnevad ennast paikkondlike vaimsete väärtuste ja eripära säilitajate ning edasikandjatena; luuakse tingimused mulgi keele ja kultuuripärandi uurimiseks, kasutamiseks ja arendamiseks.²

Järgnevalt toome välja mõningad 2022–2024 perioodi toetusmeetme numbrilised põhinäitajad, mis aitavad ilmetada meetme kasutust valdkonniti kolme viimase aasta võrdluses ning annavad aimu taotlemise aktiivsusest:^{3,4}

- Toetusmeetme maht on olnud aastatel 2022–2024 järgnev:

	2022	2023	2024	Kokku
Riigilt eraldatud summa	111,263.00 €	122,389.00 €	122,389.00 €	356,041.00 €
Esitatud taotlusi	44	33	44	121
Rahastatud taotlusi	33	29	38	100
Kokku eri taotlejaid	19	19	21	27

Võrdluseks: perioodil 2018–2021 toetati 44 eri taotleja 164 projekti (kokku esitati 199 taotlust).

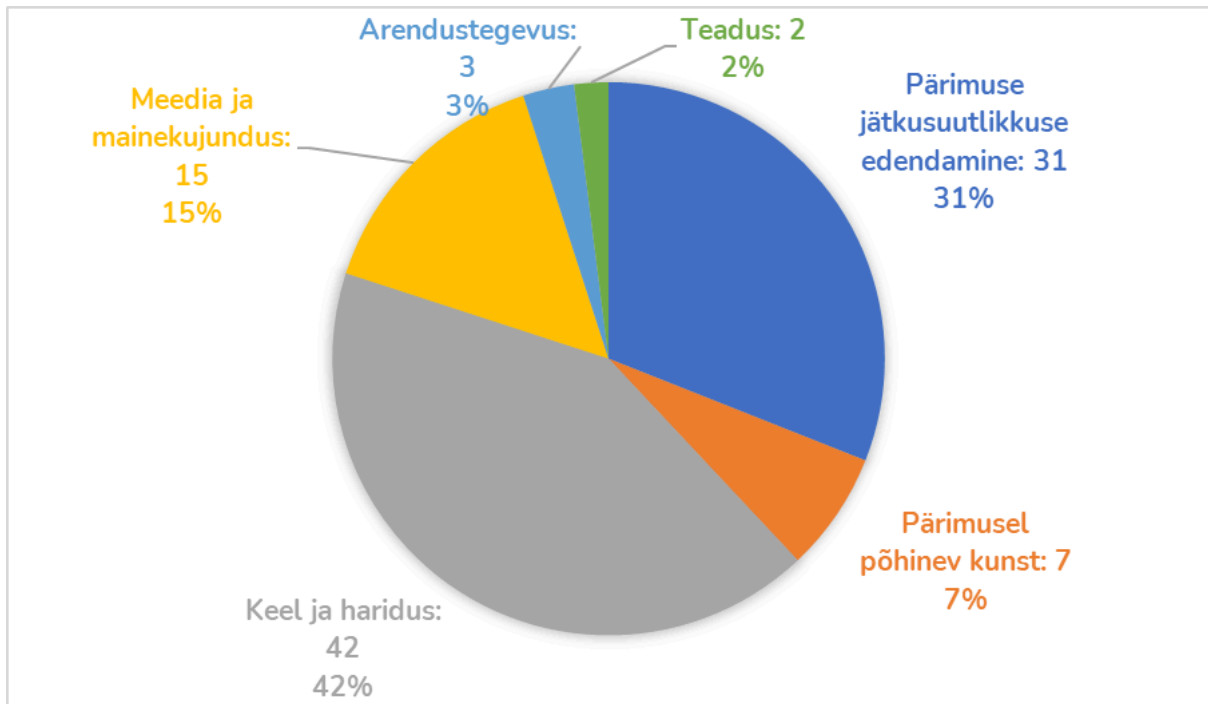
- Vaadeldava perioodi jooksul esitatud taotluste hulgast said ligi 83% taotlustest rahastatud.

² [Mulgimaa pärimuskultuuri toetamise tingimused ja kord \(2018\)](#)

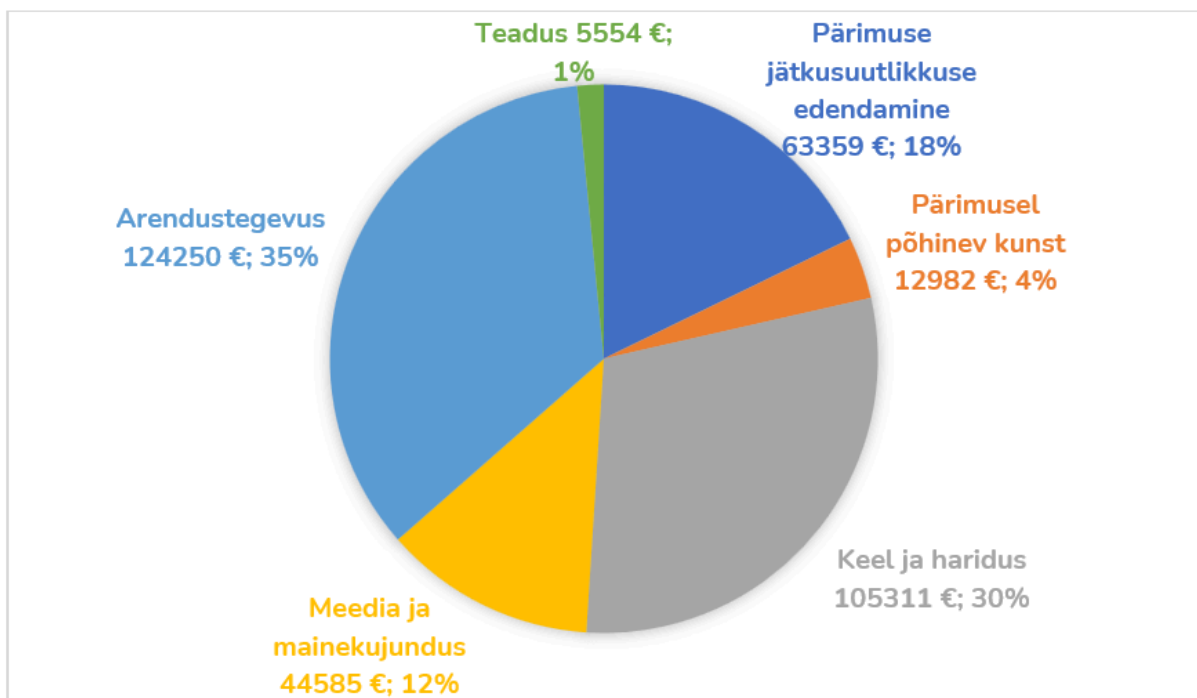
³ Kuna praegune taotlusvoor lõpeb 2025. aastal, siis tuleb silmas pidada, et eri perioodide võrdlus ei ole päris võrdsetel alustel ja seetõttu võrdleme eelmise taotlusvooru perioodiga üksikuid aspekte.

⁴ Statistika aluseks on ERK sisedokumendid ja toetusmeetme avalik dokumentatsioon ERK kodulehel

- Keskmiseks toetussummaks on projekti kohta 2381€. Taotletud summad varieeruvad 300 € kuni 9500 €, sealjuures jäi 100 taotlusest 18 taotluse summa alla 1000 €. ⁵
- Toetatud projektide arv valdkondade kaupa⁶:

- Eraldatud toetussummad valdkonniti:

⁵ Va Mulgi Kultuuri Instituudi arendustegevusele suunatud summad

⁶ Kuigi projekti tegevused võivad katta erinevaid kultuuri- ja pärimuse valdkondi, määratakse vastavalt määrusele „Mulgimaa pärimuskultuuri toetamise tingimused ja kord” vaid üks peamine valdkond, millest on diagrammide tegemisel ka lähtutud.

- Suurimaks toetuse saajaks on Mulgi Kultuuri Instituut (MKI), kes on esitanud perioodil 2022-2024 lisaks arendustegevuse toetusele keskmiselt 8 projekti aastas. Järgnevalt MKI põhinäitajad vaadeldaval perioodil:

	2022	2023	2024	Kokku	Kogu eelarvest
Tegevustoetus eraldatud	39,093.00 €	43,000.00 € (sh 843.00€ 2022a eelarvest)	43,000.00 €	125,093.00 €	208,300.00€ ehk 58% kogu kultuuriruumi eelarvest
Projektitoetus eraldatud	7 projekti summas 25,757.00 €	9 projekt summas 31,711.00 €	8 projekti summas 25,739.00 €	24 projekti 83,207.00 €	

Võrdluseks: aastatel 2018–2021 on MKI-ile eraldatud tegevustoetust Eesti Rahvakultuuri Keskuse kaudu summas 120 425 €, moodustades kultuuriruumi eelarvest 64%.

- Kui välja arvata Mulgi Kultuuri Instituut, on teised rahastuse taotlejad esitamise osas samal määdupuul: perioodil 2022–2024 on iga taotleja kohta enamasti 1–3 projekti. Erandiks on lisaks Mulgi Kultuuri Instituudile järgnevad suurimad toetuse saajad aastail 2022–2024:

	Rahastatud toetuste arv	Toetuste summa kokku
Mulgi Vallavalitsus	6	11,108.00 €
August Kitzbergi nimeline Gümnaasium	6	13,530.00 €
Tartu Ülikool	5	19,024.00 €
Mulkide Selts	4	13,500.00 €

Mulgid ja mulgi kultuur

Mulgimaad iseloomustatakse kui **kultuuriajaloolist** piirkonda, mis hoiab oma **traditsioone**, kuid samas on alati olnud **pilguga tulevikku** suunatud. Mulgimaad peetakse **rikkuse kantsiks** ja **kultuurihälliks**, olles ühtlasi kodupaigaks mitmetele ärkamisaja intellektuaalidele, kes olid Eesti riigi loomisel aktiivsed. Mulgi kultuuri **eripäradena** tuuakse esmajoones **rahvariideid, toitu, käsitööd**. Samuti peetakse omanäoliseks **mulgi keelt, mulgi arhitektuuri, muusikat ja tantsu**.

Samas tõdevad mitmed osalejad, et võrreldes Eesti teiste piirkondade kultuuriga ei ole Mulgi kultuur tänapäeval nii erinev – **kultuurid** on paljuski **segunenud**, sest sisse- ja välja rändamist on palju: “Kultuuripraktikad on ikkagi sarnased, pühade tähistamine või mingisugused ettevõtmised või kombed, eks nad on üsna üle-eestilised: jaanipäev, jõulude tähistamine. Kas nad on nüüd mulgi omad või eesti omad või kristliku maailma omad või mis iganes. Seda me ju ei tea.”

Teadlikkus mulgi identiteedist

Mulgi **identiteedi teadvustamine** ja mulgi pärandi hoidmise tähtsustamine on uuringus osalejate arvates **võrreldes nõukogude perioodiga tõusujoonel**. Mõned intervjuueeritavad toovad mulgi identiteedi tõusu ajavahemikuks viimased paar aastat. Teine osa leiab, et mulgi identiteet on rohkem esil olnud juba viimased aastakümned. Identiteedi tõusule on andnud oma panuse teadlikud mulgi kultuuri edendamiseks seotud tegevused, mida kirjeldame järgmises peatükis.

Tugevalt **vastandatakse nõukogude perioodi**, mil toimusid ka suured küüditamised Mulgimaalt ja aega pärast Eesti taasiseseisvumist. Nõukogude ajal ei julgetud rääkida mulgi kultuurist. Samuti tuli Mulgimaale palju sisserändajaid. Küüditamistest tulenev ajalooline **katkestus** on tuntav nii perekondade kui kogukondade tasandil veel tänapäevalgi.

Üks selge identiteedimarker on oma **(mulgi) keel** – see aga on paljuski just kultuurikatkestuse tõttu paljudes perekondades elavast kasutusest kadunud. Üks mulgi kultuuri eestvedajatest jagab oma kogemust **nõukogudeaegse keelekasutuse stigmatiseerimise** kohta koolis, kus tema mulgi keelt kritiseeriti kui “vanainimese kombel rääkimist”. Kusjuures ta ise ei teadnud, et räägib mulgi keeles, kuna kodus seda ei rõhutatud: “Natuke on koolitrauma ka, et koolis õpetaja ütles mulle: *Kui sina vanainimese moodi rääkimast ei lõpeta, siis ma sulle üle kolme ei pane!* Vaata, nõukogude aeg. Ja ma ei saanud aru, et mis mõttes ma nagu vanainimene räägin. Sest ega kodus meil ei räägitud, et me räägime mulgi keelt ja et meil on mulgi toit. Absoluutselt ei teadnud sellest midagi. /.../ Kui ma kooli läksin, siis oli ka ikkagi see, et *räägid kentsakalt*. Ega ma ei teadnud kuni gümnaasiumi lõpetasin Tallinnas koolis. Minul jäigi see mõte, et ma räägin nagu vanainimene. See [teadlikkus] tuli alles selle nii-öelda Eesti ajaga.”

“Kui palju on tegelikult Mulgimaalt ikkagi küüditatud... Ma tajun seda katkestuse osana. Täitsa perekonniti on nii tugevalt tajutav, et kus on säilinud see [pärand] – ajalooliselt siin elanud inimesed, pered, talud – ja kus on tulnud mingil hetkel mujalt. Kuigi mujalt tulnute seas on väga ägedaid toredaid inimesi, kes on tegelikult võtnud selle [mulgi kultuuri] omaks ja löövad kaasa, aga katkestus mingis osas on.”

Kui nõukogude ajal oli mulgi pärandile kultuuri katkestuse näol negatiivne mõju, siis üks intervjuueeritav toob välja aspekti, et ka Nõukogude Eestis oli just **Karksi-Nuia piirkond aktiivne ja tuntud** ning tänu tantsujuhile Lille-Astra Arraste, tutvustati mulgi kultuuri üle kogu Nõukogude Liidu.

Suhtumises kultuuripärandisse leidub mulkide seas **vastakaid** arvamusi. Inimesed, kes tegelevad kultuuriga, peavad mulgi kultuuri ja selle elushoidmist väga oluliseks ning leiavad, et viimasel paaril aastal on mulgi **kultuuri edendamine “...nagu paisu tagant välja pääsenud ja uuesti läheb hooga edasi.”** Arvatakse, et võrreldes võrokeste ja setodega **arenes** mulkide kultuuriline **eneseteadvus hiljem**, kuid seevastu **kiiresti**: “Kui võrrelda mulkide tegevusi võrokeste või setodega, siis stardipauk anti tunduvalt hiljem kui teistes piirkondades. /.../ Meil on põlvkond-kaks olnud, kus sellele mulgi pärimusele nii palju tähelepanu ei pööratud. Ja teisalt jälle, et kui mulgid on startinud hiljem, siis nad on ülikiirelt jõudnud teistele piirkondadele järgi kogu oma kultuuri lahtimõtestamise ja tunnetamisega.” Uuringus osalejate kogemus näitab, et **osalemine kultuuri** tegevustes suurendab kultuurist arusaamist ja väärtustamist, aidates luua tugevamat sidet kohaliku identiteediga.

Kes aga **igapäevaselt “mulgindusega” kokku ei puutu** ning selles ka nii isiklikus kui tööalases elus nii-öelda kasu ei näe, **ei pruugi** mulgi kultuuri sügavalt **väärtustada** ja tema jaoks võivad kaugeks jääda ka ettevõtmised, mis on pärandi säilitamise eesmärgil ette

“Inimesed, kes tegelevad kultuuri, pärimuse, käsitööga, väga pooldavad, hindavad seda. Ja need, kes pole üldse kursis, ei tunnetavad ennast pigem mulgina. Kui ma olen rääkinud oma laste klassiõdede ja -vendade vanematega, siis mulle pigem on öeldud, et: *Mis mulgi keelt te meile surute ja mida te ajate. Me ei tunne ennast selle osana.* /.../ Võibolla enda näitel ka. Ma ei teadnudki sellest mulgi kultuurist mitte midagi ja mind ei huvitanud ka. Nüüd, kui oled selle sees tööalaselt, puutud kokku, siis õpid seda rohkem hindama ja nägema potentsiaali, mis meil kasutamata on. Aga mina kahjuks tunnetan seda, et mida nooremad inimesed, seda vähem see neid huvitab.”

võetud. Samas leiavad paljud uuringus osalejad, et **enamik kohalikke on oma päritolu üle uhked.**

“Kindlasti mingi osa, kes ei tunne enam sellega nii suurt seost, vaatab seda natukene, et *kas kõik peab olema alati mulgi kastmes.* Aga see osa on kindlasti vähemuses. Üldiselt ikkagi inimesed kohapeal on uhked selle üle, et nad elavad Mulgimaal ja on uhked ka mulgi kuvandi üle.”

Osalejate sõnul on viimasel paarikümnel aastal mulgi identiteeti hakatud rohkem kasutama ka **ettevõtluses** ja **müügis**: “On igasuguseid mulgi maratonid ja mulgi meedia ja mulgi kamad ja sõna “mulgi” ette panna, et alates aastast 2004 on hästi palju saavutatud, sellega võrreldes, mis meil enne oli. Kuni sinnamaani välja, et enne Helme kihelkond ei pidanud ennast ju üldse Mulgimaaks tegelikult.”

Samuti tunnetatakse põlvkondade erinevusi: **nooremaid inimesi** mulgi kultuur nii palju **ei huvita**, sest neil puudub side mulgi identiteediga. Probleemi kirjeldame pikemalt [Väljakutsete ja mõttekohtade peatükis](#).

Mulgi identiteet ja kuvand

Mulgimaa eripäradest rääkides tuuakse intervjuudes palju näiteid sealsete inimeste **iseloomujoontest**. Eristuvad **väline kuvand** ja **enesekuvand**. **Ihnust** peavad mulgid pigem väliseks kuvandiks ja selgitavad seda **töökuse** ja **pealehakkamisega**: mulkide tööeetika on tugev, nad on **ambitsioonikad** tegutsejad, soovides palju saavutada ja mitte leppida vahesega: “Väga töökad, eesrindlikud, uhked ja tublid ning muidugi ka paljudel on selline

mulkide iseloom, et kas kõik või mitte midagi.” Uhkust, iseteadvust, kanget iseloomu ja enda eest seismist nähakse kui positiivseid ja eesrindlikke omadusi.

Lisaks on elus edasiviiv jõud **võistlushasart**, mis aitab mulkide sõnul luua positiivset

“Eks see mulk ikka oma piirkonna eest väljas on. Siin Halliste, Karksi, Tarvastu ikka ajavad oma asja ka. /.../ Peab enda piirkonna asju natuke paremaks. Aga see vist ongi kombeks mulkidele. See võib-olla on ka edasiviiv jõud, et see ei ole paha iseenesest, aga seda on ikka natukene. Sellist isepäisust ja sellist uhke olemist ja väga tugev *mina* on mulgil.”

konkurentsi. “Me tahame alati naabrist paremad olla.” Nagu juba varem mainitud, on **võrdlusmoment** eriti tugev **setode** ja **võro kultuuriruumiga**. Setode kultuuri peetakse kohati ehedamaks ja erilisemaks: “Me oleme siin alati otsinud, et *setodel on niimoodi, me tahame ka kuidagi niimoodi*. Lihtsalt seal [setodel] on seotud palju asju õigeusuga ja eraldatuse ja kõige muuga.” Samas leidub ka arvamusi, et **tuleks lõpetada** enese setode ja võrokestega **võrdlemine**. Teistelt kultuuridelt on, mida õppida, aga liigne võrdlemine on hoopis arengut pärssiv: “Meil ongi asjad teistmoodi, me peaksime neid

teistmoodi tegema. Kui me selle ära teadvustame... Kui me enam ei ütle, et setod on meist paremad ja me oleme aru saanud oma väärtusest. Me ei saa nii teha nagu setod, sest me ei ole setod... Kui me sellest oleme aru saanud, siis see on väga suur kasvamine.”

Veel rõhutavad intervjuueeritavad, et mulgid vaatavad pilguga tulevikku ning on **ettevõtlikud** ja **uuendusmeelsed**. Ettevõtlikkus paistab silma **ka noorte seas**. Head näited sellest on August Kitzbergi gümnaasiumis korraldatav laat Mulgi Mekk, kus müüakse uusi mulgi maitseid ning kohalik kodutütarde ring, kus tikkimismasina abil tikitakse rätikutele ja riietele mulgi mustreid ning müüakse esemeid laatadel: “Nii et tegelikult ka õpilased tegelevad ettevõtlusega, mis on seotud mulgi traditsioonide tutvustamise ja elushoidmisega, kasvõi mustrite näol.”

“Minu jaoks Mulgimaal on veel üks väga oluline erisus ja see on uuendusmeelsus. Tegelikult mulgid on juba ajalooliselt sellised. Ja nagu tänases päevas on näha, et kogu aeg nuputavad, kuidas saaks ikka paremini ja lihtsamini.”

Kuigi mulgid on intervjuueeritavate sõnul kohati isepäised ja kinnised, siis on neid, kelle kogemusel ollakse **ühise eesmärgi nimel** siiski **valmis koostööd tegema**. Mulgimaa pärandi hoidmine on üks eesmärkidest, mis ühendab: “See meie oma kultuur murrab selle [isepäisuse] ja paneb ikkagi koostööd tegema. Praegusel ajal on elu näidanud, et kui sa ikka ühist mulgi asja hakkad ajama, on kinnine mulk kadunud, see on hästi tuntav. Peetakse lugu, tahetakse selliseid ühiseid asju.”

Üks kohaliku elu eestvedajatest kirjeldab, kuidas **mulkide kuvand**, mida sageli seostatakse ihmuse või kitsi olemisega, **ei vasta tema kogemusele** ja ta soovib seda aktiivselt ümber lükata. Tema kogemus viitab tugevatele kogukonna suhetele ja üksteise toetamisele, mis on sageli kultuurilise identiteedi alus: “Kui mulgist räägitakse, oo *ihne ja mida iganes...* Jaa, on neid ka. Mina sellega ei nõustu. Ma saan sellest kuvandist aru ja kust see tulnud on, aga mina seda ei viljele. Seda reklaami tuleb igalt poolt nangunii. Ma siis räägin seda teist juttu. Et me olemegi sõbralikud, aitame teineteist ja teeme asju koos. Ja ei ole niimoodi, et üksinda nurgas toimetad. Seda on ka, aga ikkagi minu ümbruskonna lõige on selline [teistsugune].” Tema perspektiivist näeme, et **individuaalsed kogemused** võivad oluliselt **erineda levinud stereotüüpide**st. See võib viidata ka laiemale kultuurilisele muutusele, kus inimesed soovivad oma identiteeti **positiivselt esitada**. Arutelu mulkide kuvandi üle illustreerib,

kuidas **kultuurilised stereotüübid** võivad **mõjutada** inimeste **enesetunnet ja identiteeti**. Tema püüdlus esitada mulke sõbralike ja abivalmis inimestena rõhutab individuaalset vastutust identiteedi kujundamisel.

Mulkide kohta ringleb erinevaid **pilkavaid väljendeid ja lugusid**, mida ka meiega intervjuudes jagati. Sellest võib järeldada, et mulgid **oskavad enda üle nalja heita ja mulgi kuvand** on kohati nagu **bränd**. “Kus me siin käisime, kuskil, kus veekogu oli ligidal, siis ma ikka naersin, et ma olen mulk, et siis tead, et kui ma uppuma hakkan, ärge mulle öelge, et *anna käsi*. Kohe kindlasti ei anna, peate mulle ütleva, et *võta käsi (naer)*.” Korduvaks on ka järgmist alapeatükki hästi sissejuhatav nali: “Inimesest mulk võib ju saada, aga mulgist inimest enam ei saa.”

Kes on mulk?

Mulgiks olemine ei ole pelgalt **geograafiline** või **geneetiline**, vaid võib ka olla **enesetunnetuse** küsimus – kohtasime arvamust, et mulk ollakse siis kui sisetunne nii ütleb.

Selge kuuluvustunne lähtub siiski mulgi **esivanemate** olemasolust, mitmed osalejad rõhutasid just emaliini pidi mulk olemist. Oluline on ka **kinnisvara** omamine Mulgimaal ning sealse piirkonnaga sideme tunnetamine: “Teisalt on see, et tal peab ikkagi kinnisvara olema, oleks hea, kui ta oleks sündinud seal. Ikka juba armastab, teab, teeb, toimetab, räägib mulgi keelt.” Lisaks tunnevad end mulgina eelkõige need, kes Mulgimaal **töötavad** ja tegutsevad ning seal **kodu, sõpru ja tutvusi** omavad. Seega on mulgi identiteedi tunnetamine seotud ka kodutunde, **igapäevaelu** ja inimestevaheliste suhetega.

“Isiklikult tunnen [sidet] loomulikult sellepärast, et see on minu kodu, ma olen siin sündinud, kasvanud. See on minu paik, minu keel, minu kultuur, need on minu inimesed. Mulle ausalt öeldes tundub, et isegi inimesed on teist nägu kui Põhja-Eestisse minna. Ausõna, ma olen paar korda trammiga elus sõitnud – seal on hoopis teist tõugu inimesed.”

Ja mis on väga oluline – osad inimesed, kes siia tulnud, on tihtilugu üles otsinud ka selle selle juure otsa, et *oh, ma olen tegelikult mulk, vanaema on siin kuskil Helme kihelkonnas sündinud.*”

Uuringus osalejate seas oli nii neid, kes nimetasid end **põlisteks mulkideks**, neid, kes on **sisserännanud**, aga ka neid, kes ütlesid, et on küll Mulgimaal sündinud, kuid **ei ole kindlad**,

“See on mul üks lemmikteema, mida ma Ilves Kristiga räägin. Kui ma tema käest paar aastat tagasi küsisin, et kuule, räägi, kes see mulk on ja kas mina olen mulk, sest mul on vanavanema Mulgimaalt pärit. Ta vaatas mulle väga kummalise näoga otsa, et *mis küsimus see üldse on, sa ometi ei tule minu käest küsima, kas sa oled mees või naine. /.../ Et järelikult mulk on see, kes teab, et ta on mulk. Kui su sisetunne ütleb, et sa oled mulk, siis järelikult oled mulk. Kui sul on kõhklused, kahtlused, siis sa ei ole mulk. /.../ Kui sa tahad olla mulk, siis jumala eest ole.*”

kas nad on mulgid. On neid, kes leiavad, et **inimesed võiksid julgemalt oma paikkondlikku identiteeti tunnistada ja väärtustada**. Mulgi kultuuriga seotud üritusi korraldatakse palju, aga tavainimene, kes igapäevaselt mulgi kultuuriga kokku ei puutu, ei pruugi siiski end mulgina identifitseerida. See viitab **sotsiaalse keskkonna olulisusele** – inimesi võib identiteedi küsimuses pidurdada **mugavustunde puudumine või hirm**, et nende arusaamad ja kogemused ei vasta üldiselt aktsepteeritud normidele. Need, kes ei tunne end piisavalt teadlikuna mulgi kultuurist, võivad tajuda, et nad ei ole "päris" mulgid. Selline mõtteviis võib aga omakorda **takistada** aktiivset **osalust** kultuurielus.

Ühtlasi kerkib intervjuudes esile **mulgi naiste ja mulgi meeste identiteetide avaldumise küsimus**. **Naiste aktiivsus** kultuuri edendamisel ja traditsioonide hoidmisel annab neile kui mulgi identiteedi kandjatele

suurema nähtavuse ja mõju: "Mulgimaad viivad edasi väga tugevad, enesekindlad ja sihikindlad naised. Mulgi Kultuuri Instituudis on tublid naised. Siin komisjonis on ju enamalt jaolt naised, Mulgimaalt on ainult naised. Et nad on nagu mulgi märgid, kes südames Mulgimaad ja mulgi hinge kannavad." Samas tuuakse välja, et mulgi **meeste identiteet paistab** rohkem **silma tänu pikk-kuubede kandmisele**. Ühe osaleja sõnul ilmestavad meeste tugevamat identiteeti ka mulkidele omane **kangekaelsus** ja vastanduda soovimine, mida nähakse **takistusena koostöö** tegemisel: "Mulgimaal mehed tunduvad tegijad ikka, nagu ässad käivad mulgi kuues ringi, eksole. Et kuidagi see identiteet on tugevam, see meespoole... Ja see on võib-olla probleemiks, mehed on... [Nii nagu] iga piirkond, natukene on selline ka vastanduv üksteisele – iga piirkonna mees tahab olla kõva mees, tema veab selle piirkonna *mulgindust*." Tsitaat viitab ühtlasi, et visuaalsed sümbolid on kultuurilise identiteedi oluliseks osaks. See võib aidata kaasa meeste paikkondliku identiteedi tugevdamisele ning neid siduda mulgi traditsiooniliste väärtustega.

"Sündmuseid on igasuguseid: Mulgi peod ja nüüd oli mulgi nädal koos mulgi laulude konkursiga. Aga samas võiks öelda, et tavainimene ei mõtle, et ta on Mulgimaal. Me elame seal, käime tööl, kasvatame lapsi, aga kui sa küsid, et: *kas sina oled ka mulk...* Öeldakse, et *ma ei ole mõelnudki selle peale* ja ta ei tea, kas ta on mulk. Mulle see küsimus meeldib iseenesest. Ja ta ei teagi, kas ta on mulk ja kas ta tohib ja saab olla mulk. Et mina vahel tunnen, et seda identiteeti inimestes võiks julgemalt olla."

Pärimuskultuuri avaldumine ja edendamine

Suurt osatähtsust pärimuskultuuri hoidmisel mängivad üritused ja ettevõtmised, mis on ühtlasi vahendid kogukonnatunde tugevdamiseks ja identiteedi väljendamiseks. Mulgi teemaliste ettevõtmiste korraldamisel ning pärimuse edasikandmisel mängivad aktiivset rolli kultuuriasutused ning sädeinimesed.

Materiaalse pärimuskultuuri aspektidest peetakse oluliseks sümboleid füüsilises ruumis ning rahvariideid. Vaimse kultuuripärandina avaldub Mulgimaal tugevalt eelkõige toidukultuur. Mulgi keelt peetakse samuti oluliseks mulgi eripäraks, kuid keele kõnelemise ja edasi kandumise osas on arvamused vastakad. Suurt rolli mulgi keele ja kultuuripärandi hoidmisel nähakse lisaks kogukonnale ja omavalitsustele ka haridusvaldkonnal.

Kogukonna tunnetus toetusmeetme positiivsest mõjust

Eesti Rahvakultuuri Keskuse Mulgimaa pärimuskultuuri **toetusmeedet** peetakse piirkonna kultuurielu edendamise juures väga **oluliseks**. Meedet kiidetakse ja nähakse kui **majanduslikku eelist**, mis annab piirkonnale **nähtavuse** ning mille olemasolu **tõstab** Mulgimaa kui eripärase ja väärtusliku kultuuriga **piirkonna usaldusväärsust**.

Toetusel on **praktiline roll**: ta annab pärimuskultuuri eesmärkide saavutamiseks vajalikke vahendeid. Ühtlasi on toetusmeetmel **suunav roll**: toetuste jagamine viitab, mis on kultuuris

“Ilma selle meetmeta meil ikkagi oleks suhteliselt vähe. Ikka tahaks rohkem ja suuremalt, aga kõik see, mis on, on ikkagi suures osas tänu sellele [toetusele]. Ja noh, eks ta on ju selline teenäitaja ka natukene.”

oluline ja mis vajab hoidmist. Arvatakse, et osa vaimsest kultuuripärandist (näiteks keel ja kombed) on suuremas ohus kui materiaalne (näiteks arhitektuur taluhäärberite näol) ning toetusprogramm võib olla vaimse kultuuripärandi säilitamisel abiks. Lisaks nähakse toetusmeetme mõjuna ka **kohaliku kogukonna elujõu ja identiteedi tõusu ning**

üldise teadlikkuse suurenemist. “On ikka mõju. Teadvusesse on jõudnud rohkem, et me oleme mulgid. Enne me ei teadnudki nii väga, et me oleme mulgid. Me ei teadnud muud, kui Viljandi on Mulgimaa ja Viljandi on Mulgimaa pealinn. Viljandi ei ole üldse Mulgimaal! Ta ei mahugi sinna, Paistuga lõpeb ära kõik see. Et sellest rohkem räägitakse, see on kasulik.”

Meede **julgustab** oma piirkondlikke **eripärasid teadvustama** ning tänu sellele on tekkinud hulk tugevaid pärimuskultuuri eestvedajaid, n-ö sädeinimesi. Toetusprogramm on kaasa aidanud ka **järjepidevusele**, mida peavad vaimse kultuuripärandi säilitamisel ja edasiandmisel oluliseks kõik intervjuudes osalejad. Rõhutatakse just nimelt järjepidevate tegevuste ja ürituste olulisust. **Regulaarsed ettevõtmised ja üritused** viivad ka **laiema teadlikkuseni**.

“Ma arvan, et [toetuse] mõju on suur ja just järjepidevad tegevused on hästi tähtsad. Ühekordsed projektid on ka toredad, aga meil on näiteks Mulgi pidu ju nüüd traditsiooniks kujunenud. Järgmine nädal tuleb mulgikeelsete laulude võistlus kolmandat korda. Ajaleht, murderingid, keelepessad lasteaedades, et kõik need järjepidevad tegevused – neid on hästi tähtis kogu aeg teha ja hoida, sest inimesed on nendega harjunud ja nad ootavad seda.”

Kuigi palju kritiseerivad osalejad projektipõhisust ning rõhutatakse, et see ei ole jätkusuutlik, siis nenditakse, et **üksikute suurte projektide toimumiseks on meede lausa hädavajalik ning kui ka kogusummat ei kaeta, on toetus heaks algpunktiks: “See on hädavajalik ellujäämise formaat. Kuigi projektipõhisus ei ole alati jätkusuutlik, siis nii-öelda üksikute projektide tegemiseks on see hädavajalik. Ja tuleb loota, et sellest süttib nii mõnegi mulgimeelsus ja saab jääda ka mõni jätkusuutlikum vorm. Aga alustama peabki nii-öelda inspireerimise ja tee kättenäitamisenä.”**

Järgnevalt toome välja toetuse positiivse mõju alateemade kaupa. Intervjueritavad tajuvad tugevalt, et kui toetusmeetme algusaastatel oli rõhk rohkem mulgi keele toetamisel, siis nüüd hõlmab mõju ka teisi valdkondi.

Üritused ja ettevõtmised

Eesti Rahvakultuuri Keskuse Mulgimaa toetusmeetmel on **mulgi üritustele nii otsene kui kaudne mõju**. Tänu meetmele korraldatakse mulgi teemalisi üritusi, õpitube ning õppekäike. Sütitavaid projekte, mis kohalikele korda lähevad ja Mulgimaa pärimust edasi kannavad, tuuakse välja mitmeid ning **Mulgimaa toetusmeede on enamiku intervjuudes mainitavate projektide taga**.⁷ Toetust saanud üritustest ja ettevõtmistest mainitakse näiteks **Mulgimaa Peremängu, Mulgimaa Uhkuse valimist, Mulgi konverentsi, Mulgi pidu, pärimuspäeva ning Mulgi nädalat**, mille raames toimus omakorda mulgi teemalisi erinevaid tegevusi.

“Eelmine nädal näiteks oli Mulgi nädal ja siis oleme ikkagi püüdnud mulgi teemat kogukonnas kajastada ja hoida neid väärtusi. Teisipäeval oli meil mulgi korbi töötuba, mis on igal pool mujal Mulgimaal ka ilmselt laialdane. ././ Meil oli osalejaid 14 selles töötoas. Neli inimest oli isegi Adaverest – tulidki huvi tundma, et kuidas siis mulgid seda mulgi korpi teevad, seda õiget ja mannapudrugä.”

“Meil oli siin nüüd väga võimas tantsuetendus. Tantsujuhendaja tegi oma rühmadega pooleteisestunnise tantsuetenduse. Tutvustaski mulgi pärimust, tantse ja üldse rahvakalendrit ja elukaart. Ja see oli mulgi keeles. Seal oli osalejaid, ma arvan, mingisugune 60–70, et nemad said mulgi keele keskkonnas olla natuke. Ja seal oli igasuguses vanuses osalejaid, algklasside lastest kuni vanaisadeni. Et üle 1000 inimese sai osa sellest. Ma ei uskunud, et nii palju inimesi tuleb vaatama. Oli väga-väga võimas, et spontaanselt üks inimene võttis ette ja tegi ära.”

Väga palju mainitakse **mulgikeelsete laulude konkurssi**⁸, mis toimub üle aasta ning esimest korda leidis aset 2020. aastal. Konkurssi peetakse eriti tähtsaks just seetõttu, et see on platvorm mulgikeelsele uudisloomingule. Konkurss on toetust saanud nii 2022. kui ka 2024. aastal.

Vaimustunult räägitakse 2024. aasta juulis toimunud mulgikeelsest tantsuetendusest **"Aig veerep armu müüda"**, mille lavastas Birgit Vallas. Etendus on hea näide edukast **kogukonda liitvast projektist**, mis kaasas palju kohalikke inimesi ja ettevõtteid. Näiteks said oma teenust pakkuda ehituskunstnikud ja disainerid. Etenduse **osalus oli üle ootuste** hea ning inimesi oli **kaasatud igast**

⁷ Sage toetusmeetme poolt rahastatud projektide mainimine võib olla osaliselt mõjutatud ka meie teemapüstitusest.

⁸ Uurimistöö välitööde periood (sept–okt 2024) langes kokku nii Mulgi nädala kui mulgikeelsete laulude konkursi ajaga, mistõttu ei ole välistatud, et see mõjutas ka nende ettevõtmiste sagedast äramärkimist.

vanusegrupist. Lisaks elamusele **pandi** publik **mõtleva** mulgi **kultuurile** ning **näidati seost** erinevate valdkondade ja piirkondliku kultuuriruumi vahel: “Projekti eesmärk oli ka kaasata võimalikult palju kohalikke teenusepakkujaid ehk siis kohalikke ehituskunstnikke, disainereid. Et see nii palju kui võimalik tooks nii-öelda kogukonda tagasi. See omakorda tekitas selle efekti, et need inimesed hakkasid rohkem võib-olla mulgi kultuurile üleüldisemalt mõtlema, et aa, näed ka minu valdkond tegelikult haakub selle kultuuriruumiga.”

Nii nagu laulukonkursi puhulgi, peetakse ka tantsuetenduse raames oluliseks eraldi selle

“Selle ürituse puhul tegelikult võiks öelda, et Mulgimaa tõsteti lausa vabariiklikult püünele. See rahvamass, kes seda vaatamas käis, oli uskumatu.”

jaoks sündinud **mulgipärast loomingut** – etenduse tantsud ja laulud, mis osalejate sõnul loodetavasti edasi kanduvad. Intervjuudes osalejad on uhked ka **positiivse meediakaja** üle – etendusest ning seeläbi Mulgimaast ja mulgi kultuurist **räägiti üle kogu Eesti**: Samuti käisid viis Karksi-Nuia rahvatantsijate rühma

Itaalias rahvusvahelisel tantsu- ja muusikafestivalil, kus esinemiskavas olid muuhulgas "Aig veerep armu müüdä" raames loodud tantsud. Nii **tutvustati läbi tantsu mulgi pärimust** ka **välismaal**: “Karksi rahvatantsijad käisid ju Itaalias kõike seda tutvustamas. Ja väga populaarne oli härjatants, mis loodi selle etenduse jaoks selle rahastuse raames. Eestimaa sai ühe uue tantsu. Ja laulud ju ka veel, mis tehti projekti raames. Ma arvan, et see on suur asi, see on juba jõudnud välismaale lühikese ajaga, ütleme aasta jooksul. Ja see hakkab oma elu elama. Ma arvan, et see jõuab välja laulu-tantsupeole. Võib-olla esialgu mulgi laulu-tantsupeole, aga sealt ta kasvab, sest ta on väga kihvtilt tehtud.” Välispidine tunnustus ja kajastus ning rõõm koostegemisest paneb omakorda **uhkust** tundma oma kultuuri üle ja annab **indu** mulgi pärimusega tegeleda.

Toetusel nähakse ka otsest mõju Mulgimaa **ettevõtluse elujõulisena** hoidmisel. Ühtlasi on toetusmeede kaudselt mõjutanud “mulgindusega” seotud ettevõtmiste puhul **detailidele** rohkem **tähelepanu** pöörama. Näiteks on hindamiskomisjoni suunisel mõne ürituse ettekanded või laulud mulgi keelde tõlgitud. Ühtlasi on ürituste raames viimastel aastatel hakatud

tellima **mulgipäraseid meeneid**: “Hindamiskomisjon ütles, et [mõni taotlus] saab osalise rahastuse, kuna ettekanded või luuletused ei ole mulgi keeles. Selles suhtes on see ülihea olnud, et see on suunav. Näiteks meil ei olnud ju ka meeneid mulgipäraseid. /.../ Ja siis sa tellisidki, sest kui sa juba korraldasid sündmuse, pidid mulgi keeles lugema ja laulma ja rääkisidki pärimusest, et siis anda osalejatele nüüd meene, mis ei ole mulgiteemaline... kuidagi selline vastutus tuli.”

”Läbi selle me toetame kohalikku ettevõtlust. Ütleme rahvariiete tegijad. Kohalikud, kes käivad esinemas ja tegelevad ettevõtlusega, olgu see siis Mulgi Elamuskeskus või Lilli loodusmaja või muu. See on tegelikult oluline summa nende jaoks ja nende elushoidmiseks.”

Kultuuriasutused ja eestvedajad

Eelmises peatükis kirjeldatud mulgi identiteedi tõusule viimase 10–20 aasta perspektiivis on uuringus osalejate silmis **oluline roll** 1996. aastal loodud **Mulgi Kultuuri Instituudil**, mida nähakse kui mulgi kultuuri edendamise **põhilist eestvedajat**. Kiidetakse erinevaid asutuse elluviidud **projekte** ning panust mulgi **kultuuri hoidmisel** ja **populariseerimisel**: “Hästi palju on meil kaasa aidanud sellisele suuremale tuntusele need suured projektid, mis siin vahepeal olid meil (Mulgi Kultuuri) Instituudi endise juhataja Ave Grenbergi käe all. See

soome-ugri projekt soome-ugri kultuuripealinn Mulgimaal, et see tõi nagu hästi palju tähelepanu ja Mulgimaa toidupiirkond ja sellised asjad nagu toimivad.”

Samuti mainitakse olulise verstapostina Mulgimaa kultuuripärandi hoidmisel **Mulgi Elamuskeskuse** loomist 2023. aastal, mille eesmärgiks on kaasaegsel viisil tutvustada mulgi pärandikultuuri ja ajalugu. Elamuskeskuse üheks positiivseks aspektiks peetakse

“Mulgi Elamuskeskuse külastajate arv on ju tegelikult päris muljetavaldav olnud väljastpoolt. Selles mõttes ei saa öelda, et inimesed ei tunne huvi või ei käiks. Tuhanded inimesed, kes läbi käinud on. On nad siis koolid, lasteaiad, kollektiivid, organisatsioonid, mingisugused seltsid, MTÜ-d – tegelikult käib päris palju.”

lisaks mulgi kultuuriga tutvumise võimalusele muuhulgas **asukohta** Lossispaa Wagenküll lähedal – sealsed külastajad leiavad tee ka Mulgi Elamuskeskusesse. Samuti korraldatakse elamuskeskuses mitmeid õpitubasid ja õppekäike, mis kaasab lapsi ja noori. Seega on **sihtrühmad erinevates vanusegruppides**. Kuigi Mulgi Elamuskeskuse puhul tuuakse välja ka mitmeid miinuseid, mida käsitleme täpsemalt [Väljakutsete ja mõttekohtade peatükis](#), kiidetakse, et elamuskeskuse kaudu on **suurenenud teadlikkus** mulgi kultuuri kohta. See ei ole ainult

kohalikele suunatud paik, vaid mulgi kultuuri tutvustamiseks ka väljastpoolt tulevatele inimestele.

Väga palju rõhutatakse intervjuudes, et mulgi kultuuri edendamine ja säilimine sõltub suuresti **eestvedajate olemasolust**. Nii on mõni Mulgimaa piirkond tänu sädeinimestele rohkem mulgi kultuuri püsimisele kaasa aidanud. Nii toetusmeetme hindamiskomisjoni kui kultuuritöötajate sõnul on **mõned Mulgimaa piirkonnad pärimuskultuuri edendamises väga aktiivsed**. “Nüüd on Karksi-Nuia piirkonnas noor tantsujuht Birgit Vallas, kes on selle tantsuteema uuesti käima saanud, kes on väga mulgi asja eest väljas, mulgi rahvariiete eest väljas, mulgi kultuuri eest väljas. Ja ma usun, et just inimestest sõltubki väga palju. Kui inimesed ära kaovad ja kui neil toetajaid ei ole, siis ei jõua teised teha seda. Ja Birgit on saanud endale sellise suurema toetajaskonna ümber ja neil läheb seal väga kenasti.”

Lisaks tantsujuht Birgit Vallasele, kiidetakse läbi intervjuude kõige rohkem Kristi Ilvest ja Alli Laandet, kes on mulgi pärimuskultuuri palju panustanud, aga ka teisi eestvedajaid: “Ja kui meil on Kristi Ilves, kes on väga tugev selle elu hoidja ja ta teeb nii ajalehte kui raadiosaateid. Siis Malle Kurm, kes koostab Mulgi almanahhi. Või on Alli Laande, kes on Lilli külas, teeb väga head tööd.”

Lisaks tuntud mulgi sädeinimestele, **kiidetakse üleüldiselt entusiastlikke haridus- ja kultuuritöötajaid** ning **kohalikke**, kes samuti igapäevaselt (ja tihti oma põhitöö kõrvalt) mulgi kultuuriga tegelevad ning end ümbritsevaid kaasavad. Leitakse, et toetusmeede on andnud seltsidele ja MTÜ-dele julguse “mulgindusega” tegeleda ning aidanud luua ka vajalikud abimaterjalid.

Väga hinnatakse ja julgustatakse ka **noorema põlvkonna mulgi kultuuri edendajaid**, keda nähakse lausa omamoodi kogukonna staaridena – Robin Liiber ja Hella Õitspuu. Loodetakse, et nad inspireerivad ka teisi noori mulgi keelt õppima. “Selline väga põnev

“Tol ajal oli [suhtumine]: Ah, mis nüüd mina, ma ei ole ju mingi kultuuriinimene. See on kellegi spetsialisti töö. Nemad on ka nüüd julguse saanud, see ei ole kellegi teise oma või spetsialist ütleb. Vaid me saamegi ise tugineda oma mälestustele või juurde lugeda kuskilt. Ja just seda ka, et seda materjali on ka rohkem. Raamatu poole pealt. Et sul on mulgi keelseid luuletusi, mida nad saavad kasutada.”

fenomen, et mina pidasin ennast 10–15 aastat kõige nooremaks mulgi keele kõnelejaks üldse, sest ma ei olnud kõnelenud ühegi endast noorema inimesega mulgi keelt. Ja nüüd on tekkinud kaks noort inimest 20. aasta ringis, kes on ära õppinud mulgi keele. /.../ Kui nemad kõnelevad – see on omaeliste impulss, aga ka vanematele. Väga palju on seda juttu, et *kui ma laps olin, siis ma rääkisin selles keeles, aga nüüd ma ei oska, ei julge ja kas see on ikka õige*. Aga kui tuleb noor inimene, ütleb kevadel: *oi kui, põnev asi, tahaks ka osata, ja sügisel ta andis mulgikeelse intervjuu raadiosse. Et kui tema saab, miks siis sina ei saa.*”

Materiaalne ja vaimne kultuuripärand

Sümbolid füüsilises ruumis

Mulgi identiteedi hoidmisel ja väljendamisel peetakse oluliseks **visuaalselt Mulgimaad ümbritsevatest piirkondadest eristada**. Mulgi üheks sümboliks peetakse Mulgimaa **lippu** – sellega seoses mainitakse olulise sündmusena ka Mulgimaa **lipupäeva** tähistamist. Samuti tuuakse nähtava mulgi pärandi osana välja **Mulgi Majakas** ja **mulkide puuskulptuurid**, mida võib näha üle Mulgimaa. Oluliseks peetakse ka **bussipeatuste eristamist** ja tähistamist: *“Tegelikult on nii fenomenaalne, et kuulge, siit hakkab nüüd meie maa, Mulgimaa.”*

“Hästi oluline on muidugi käsitöö. Või vähemalt minule tundub, võib-olla ma olen lihtsalt väga palju selles asjas sees. Aga meil on bussiootepaviljonid selle kaaruspaelaga tehtud. Ja hästi palju on ikkagi nähtaval seda mulgi teemat. Näiteks siin samas Paistuski on mulk puuskulptuurina väljas. Siis on Mustlas [puuskulptuurina] kogu perekond.”

Positiivsena märgitakse **mulgi mustrite ja kaaruspaela kasutamist** avalikus ruumis – selles on eeskujudeks mõningad haridusasutused. Näiteks on Tarvastu lasteaia nii logol kui lasteaia interjööris mulgi mustrit ning ka Paistu koolis on koolistendid ja koolisilt stiliseeritud mulgi mustritega. Samuti kantakse Paistu koolis pidupäevadel kaaruspaela mustritega koolivormi.

Rahvariided

Väga tähtsaks Mulgi identiteedi hoidmisel ja jätkamisel peavad intervjuudes osalejad mulgi **rahvariiete olemasolu ja kandmist**. **Toetusmeetme mõju** peetakse siinkohal oluliseks. Rahvariietega seotud projektide taotlejate arv ja kogusummad perioodi 2022–2024 lõikes on tagasihoidlikud, kuid mõlema aspekti puhul on näha tõusu. Taotletud summad on siiski märkimisväärsed kui arvestada 2022-2024 perioodi meetme keskmist toetussummat projekti kohta (2381.00 €).

	2022	2023	2024	Kokku
Rahvariietega seotud projekte	3 taotlejat kogusummas 8,850.00 €	1 taotleja kogusummas 1,800.00 €	5 taotlejat kogusummas 14,700.00 € +1 taotlus rahuldamata	25,350.00 €

Ühtlasi rõhutasid uuringus osalejad **teadlikkuse tõusu** rahvarõivaste kasutamisest. Kui 10–15 aastat tagasi kanti tantsutruppides erinevate Eesti piirkondade rahvariideid, siis nüüd on märgatud, et rühmad esinevad siiski mulgi rahvariietes. “Aastaid tagasi hüpati-tantsiti siin ma ei tea mis piirkonna rahvariietes, olid need siis Muhu omad või mis. Täna on selge pilt – ühtegi võõrast rahvariiet see piirkond selga ei pane. Edasimineku on väga märgata.” Ühtlasi märkisid mitmed osalejad, et nüüd juba ligi 20 aastat on normiks, et Mulgi vanem kannab üritustel alati pikk-kuube.

Toidukultuur

Mulgi **toidukultuuri** peetakse **elavaks** ja **oluliseks**. Enim tõstetakse esile mulgiputru ja mulgi korpi. Samuti (aga vähem) mainitakse mulgi kama ja mulgi kapsaid. Mulgipäraseid toite **valmistatakse tihti kodudes**, kuid erinev on suhtumine ja praktika, kas tegemist on igapäevaste või pidulaua toitudega. Mõnes kodus tehakse laupäeviti alati mulgiputru ja küpsetatakse mulgi korpi, kuid on ka neid, kes rõhutavad pigem mulgi toitude erilisust ja pidulikkust. Mulgi toidud on **tavalised** aga ka **lasteaedades** (mulgi puder on igapäevasem, mulgi korbid harvemini), **koolides**, **kohvikutes** ning pakutakse **mulgipärastel üritustel**. “Mulgi korp ja mulgi puder on nagu niuksed igal pidupäeval, igal konverentsil olemas. Et inimesed pettuvad kui ei ole. Ütleme siin ikka mõnedes kohvikutes on ta ka ikka vähemalt nädala menüüs.” Korraldatakse ka spetsiaalselt mulgi toiduga seotud üritusi (näiteks Mulgi toidu festival) ning 2023 tähistati ka Mulgi toidu aastat.

“Mulgi puder UNESCOsse, see oli täiesti uskumatu projekt, mis tõmbas terve kogukonna käima ja kaasa ja tekitas nii palju elevust ja meediakära. Igaüks ei taha tantsida ja igaüks ei oska keelt kõnelda, aga toit on asi, mis kõnetab kõiki. See oli küll väga-väga hea ettevõtmine ja kõik hakkasid tegema ja praeguseni käib see. Järgmine nädal jälle Mustlas Mulgi nädalal kui teeme mulgiputru ja pakume – kõik kiidavad, söövad, tahavad ja küsivad, et kas ta ikka saab UNESCOsse. Sellised projektid on hästi tänuväärased, millel on suurem kõlapind ja meediakajastus. /.../ Ühest küljest on nagu pärandiga seotud, aga teisest küljest piisavalt sellised lebed või leebed [tegevused], et inimesed julgeksid ja tahaksid osaleda ja tunneksid ennast selle osana.”

Suurt rolli mängib mulgi toidukultuuri populariseerimisel **mulgipudru UNESCO vaimse kultuuripärandi nimistusse saamine**. Projekti näol oli tegu **inspireeriva** ja **kogukonda ühendava** ettevõtmisega. Toit ja toidutraditsioonid on **universaalne teema**, mis **kõnetab** erinevaid vanusegrupe ning erinevate huvidega inimesi. Samuti on Mulgimaa saanud tänu mulgipudru UNESCOsse kandideerimisele **positiivset tähelepanu** nii üle Eesti kui üle kogu maailma, mis omakorda **innustab** inimesi “mulgindusega” tegelema ning **tundma end kultuuripärandi osana**.⁹

Toetusmeetme kaudu rahastust saanud konkreetsetelt vaid toidukultuuriga seotud projekte on aastatel 2022-2024 olnud 3, lisaks 1 rahuldumata taotlus. Märkimisväärne summa

(6,620.00 €) on eraldatud Mulgi Kultuuri Instituudi taotletud projektile “Film mulgi pudrust UNESCOle”, olles (lisaks MKI arendustegevusele) sel 2023. aastal toetusmeetme üks suurima summa saajatest.

⁹ Välitööde ajal (sept-okt 2024) oli mulgipudru UNESCOsse kandideerimise protsess veel pooleli. Raporti valimise ajal detsembri algul 2024 lisati mulgipuder UNESCO vaimse kultuuripärandi nimekirja.

Mulgi kultuuripärand hariduses

Mulgi kultuuripärandist peetakse hariduse valdkonnas väga lugu ja selle hoidmisega tegeletakse **järjepidevalt**. Muljetavaldav osa Mulgimaa haridusasutustest suunab lapsi teadlikult mitte ainult akadeemilistele saavutustele, vaid ka kohaliku kultuuri ja ajaloo väärtustamisele. **Eripärade rõhutamine** aitab **eristuda** teistest Eesti haridusasutustest ja luua kindlama **kogukonnatunde**. On näiteid, kus mulgi pärandi tutvustamisega alustatakse juba **sõimerühmas**. Näiteks laulsid ühes Mulgimaa lasteaias Mulgi nädalal isegi sõimerühma lapsed mulgi keeles. Ühtlasi on mulgi **rahvariiete** kandmisel lasteaedades ja koolides tähtis roll. **”Lasteaiad ja koolid on arengukavades ja tööplaanides süstemaatiliselt keskendunud meie pärandi hoidmisele. Ja minu arust on väga hea leid see, et me juba lasteaiast läbi keelepese õpetame mulgi traditsiooni, kombeid, keelt, mängu. Ja iga-aastane mulgi pärimuspäev, mis viiakse läbi Mulgimaa kõikide lasteaedade vahel, on uskumatult suur üritus, kus lapsed rahvariites laulavad, mängivad mulgi keeles. Ja seal pole et ah, mina küll ei taha, või mina ei tee või mulle ei meeldi, kõik on sellest haaratud. /.../ Koolis ka ju kogu aeg räägime, näitame. Rahvatants, laul, rahvariided. Meil näiteks kolmas klass luges mulgikeelseid luuletusi. /.../ Nad ei tee seda sellepärast, et õpetaja käskis, nad teevad seda lustiga.”**

Mulgimaa toetusmeetmel nähakse koolides ja lasteaedades kohaliku kultuuri tutvustamisel suurt kaalu. **Osa projekte** kirjutatakse Mulgimaa toetusmeetme raames lasteaedade ja koolide **endi poolt**, kuid **palju osaletakse** ka Mulgi Kultuuri

“Tänu toetustele me oleme saanud identiteeti kanda, tutvustada, rahvariideid uuendada. Me oleme seda maksimaalsel moel ära kasutanud. Ja see on toetanud meie kooli eesmärke, meie eripära. Kogu kool saab ikkagi 1.–12. klassini kõik tänu sellele [toetusele] teada mulgi pärimuskultuurist – kes me oleme, kust me tuleme.”

“Väga hea projekt on see keelepesa. Need väiksed lapsed võtavad seda [keeleõpet] nii mõnusasti avatult vastu, et ei ole, noh, kui teismelisena neile peale lennata, et *hakkame nüüd mulgi keelt ja kultuuri õppima*, et see on kindlasti keerulisem. Nad [väikesed] võtavad seda mõnusasti vastu ja hakkavad seda loomulikuks pidama.”

Instituudi korraldatud **ettevõtmistel**. Eriliselt kiidetakse Mulgi Kultuuri Instituudi ja Alli Laande juhivat **keelepesa**, mis kuulub Mulgimaa toetusmeetme rahastatud programmi “Õpetame mulgi kiilt” alla. Mulgi keele õpetamise projekt on perioodil 2022–2024 ühe suurima eraldatud summa saaja.

Lisaks **õpetaja** ehedale **isiksusele** ja **kultuuriõppele** peavad lasteaiad tähtsaks seda, et kord kuus toimuv keeleõpe **rikastab** lasteaiaelu: “Kui meil käib ikka väljastpoolt maja inimene, Alli Laande, kahes rühmas

järjepidevalt juba aastaid – see on väga suur tugi meie õpetajatele. Ja lapsed tahavad võõrast inimest ikkagi kuulata parema meelega ja neile jääb see meelde. Ja Allil on ju ehtne mulgi selline ema ja vanaema, et tema jääb küll meie lastele meelde.”

Samuti õpetatakse paljudes haridusasutustes **mulgikeelseid laule ja mängu** ning tutvustatakse Mulgimaa muinasjutte ja legende. Populaarne on korraldada ka **väljasõite** Lilli Loodusmajja ning Mulgi Elamuskeskusesse. Huvitavate programmidenä mainitakse Pühapaikade programmi ja “Villast lõngani, linaseemnest särgini”. Asutuste õppekäikudel on alati **kaasas** ka **täiskasvanud**, kes saavad programmist ja elamusest osa ning seeläbi mulgi kultuurist teadlikumaks. Mudilased ja õpilased osalevad **Mulgi pärimuspäeval** ja teistel mulgi üritustel nagu näiteks **Õöbiku ööde filmifestivalil**. Toredaks ja arendavaks

peetakse põhikooli õpilastele loodud mulgi teemalist mälumängu "Nupute vällä", mida on toetusmeetme kaudu järjepidevalt toetatud.

Hariduse valdkonnas nähakse mulgi **pärandiga tegelemist** kui midagi **igapäevast**. Lasteaegades, kus toimuvad keelepesad ja "mulgindusele" palju rõhku pannakse, õpivad lapsed mulgi pärimuskultuuri tundma **õhinaga**. Mitmed intervjuudes osalejad leiavad, et täna lasteaegades läbi viidud mulgi pärandiga seotud tegevused on **tugev alusbaas tulevikule** – tänaste noortega tegelemine võib kaasa tuua **uue mulgi identiteedi puhangu**. "Meil on tõesti see "mulgindus" vist ikkagi nii igapäevaeluga seotud, et ei oska seda hinnata. See kõik on nii loomulik. /.../ Need laulud, mängud, tantsud, toidud, kõik see on nii igapäevane. /.../ Või [Mulgimaa] laulupidu on ju igas rühmaruumis. Selline tavapärane elu lasteaias on see meie pärandikultuuri hoidmine. Ja ma võin oma lapse näitel, kes küll on väga suur juba, aga kui ta algklassides käis ja koolis olid mingid pärimuspäevad, siis ta tuli õhtul koju, ütles: *Emme, räägi minuga ka mulgi keeles.*"

Toetusprogrammi komisjon näeb, et **lasteaegadega** on **koostöö** mulgi pärimuskultuuri edendamisel **tihedam**, seevastu **koolidega** nähakse veel **arenguruumi** – mõned koolid on aktiivsemad pärimuskultuuri edendajad kui teised. Ka dokumendianalüüsis tõusis esile August Kitzbergi nimeline Gümnaasium, kes on aastail 2022–2024 toetusmeetme üks rohkem projekte esitanud ja rahastust saanud taotlejaid.

Järgnevalt toome aastate kaupa välja haridusasutuste projektide osakaalu toetusmeetme kogusummas ning haridusasutuste taotluste arvu toetusmeetme lõikes¹⁰:

	2022	2023	2024	Kokku
Haridusasutuste taotlusi	7	9	10	26
Toetatud projektide kogusumma	8,520.00 €	2,506.00 €	16,004.00 €	27,030.00 €

Lisaks haridusasutuste taotlustele oli perioodil 2022–2024 lastele ja noortele suunatud projekte 8. 2022. ja 2023. aasta toetuse saajate seas oli ka haridusasutuste poolt mitmeid kordi mainitud ja kiidetud MTÜ Lilli Looduskeskus, kes taotles raha mulgi kultuuri ja keelt tutvustavatele õppekäikudele Mulgimaa koolide jaoks.

Mulgi keel ja mulgikeelsed trükised

Mulgi keele säilimine on vastakaid arvamusi tekitav teema. Kuigi valdav on arvamus, et **mulgi keelt argielus ei kuule**, siis haridusvaldkond ning mulgi keele jätkusuutlikkuse eestvedajad **usuvad**, et viimase 10–15 aasta **tegevused** mulgi keele edendamiseks **kannavad vilja**. Leitakse, et lühikese aja jooksul on üha rohkem **ka noored mulgi keelt rääkima hakanud**. Uuringus osaleja arvates ei karda noored enam rääkida mulgi keelt laiemas sotsiaalses kontekstis (nt perepäevad, sotsiaalsed üritused), mis aitab murda võimaliku häbitunde või vanemate hoiakute barjääre: "Mina julgen küll öelda, et kui ma tuletan meelde seda aega (ca 10–12a tagasi), kui Alli Laande alustas. Siis tegelikult mulgi

¹⁰ Sh vallavalitsuse kaudu taotletud projektid haridusasutustele

keel oli suhteliselt välja surnud, seda rääkisid memmekesed kodus. Ja tõesti lapselapsed kuulsid ainult oma vanaemade ja memmekeste käest. Aga nüüd me järjest rohkem kuuleme seda noorte käest ja nii kihvt on. Eelmine aasta Abjas oli perepäev, kus olidki sülelapsest kuni vanaemani terve kolm põlvkonda kõik, ka teismelised ja nad ei häbene rääkida mulgi keeles. Aga on olnud küll ikkagi periood, kus oli oht, et mulgi keel täiesti hääbub.”

Praegu nähakse toetusprogrammi **laiemat mõju keelele pigem tagasihoidlikuna**, kuid nagu eelmisest tsitaadist ilmneb, leidub ka entusiaste, kes mulgi keelega pidevalt ise tegelevad ja näevad suurt muutust. Positiivsena märgitakse, et tänu toetusele on mulgi keel rohkem “pildis”, mainitakse nii **mulgikeelseid uudiseid** Vikerraadios kui ka teisi **trükiseid**. Aktiivsed kohalikud/õpetajad saavad tänu toetusele mulgi keele õpet läbi viia. Oluliseks mulgi keele arendamisel peetakse ka eelmises alapeatükis mainitud **keelepesasid**.

Mulgi lehte **Üitsainus Mulgimaa** mainitakse kui olulist Mulgimaa eripära, samas tõdeb enamus, et ise loetakse seda pigem harva. “Praegu mis toob seda mulgi kultuuri kajastust meile ligemale, on ka see, et meil oma kohaliku lehega ilmub iga kuu ka mulgi leht, mis on meie kohaliku ajalehe vahel. Tähendab, seda on vaja hakata nagu... kas nüüd peale sundima, aga ta tuleb sulle laua peale ja sa oled Mulgimaal, eksole.”

“Ja kui mõni mõtleb, et oh, mis selle keelega nii palju putitada – aga see on ju kõnekeel. Aga kuna ta meil kõnes hakkab juba päris kaduma, siis on ääretult tähtis, et kui õpetaja läheb kooli või lasteaeda, et tal oleks materjal, millega tööd teha.”

Mulgikeelsete **trükiste** väljaandmist peetakse **tähtsaks kuna mulgi keele** puhul on tegemist **kõnekeelega**, mis **vastasel juhul võib** suurema tõenäosusega **kaduda**. Ilma toetusmeetmeta oleksid trükised komisjoni sõnul tegemata jäänud.

Kuigi trükiste koostamiseks ei ole toetust palju saadud, siis trükkimise toetust peetakse väga oluliseks. Näiteks on toetusmeetme kaudu järjepidevalt rahastatud suure Mulgi sõnaraamatu ning Mulgide almanaki koostamist. 2022–2024 perioodil tõuseb lisaks järjepidevatele projektidele esile Tarvastu Muuseumi Sõprade Selts, kes on rahastuse saanud neljale projektile, nende seas kolmele mulgikeelsele muinasjuturaamatule sarjast „Ämäriguaa luu” kogusummas 8,534.00 €.

Haridusvaldkonnas ollakse rahul, et mulgikeelne kirjandus ning laste töövihikud on **alusmaterjaliks**, millele õpetajad saavad toetuda. Ühtlasi nähakse trükiste mõjuna ka **mulgiteemalise sisu loomist** ning mulgi kultuuri laiema **teadvustamist** ja **kandumist** noortele. “Need [toetus]programmid on aidanud ka luua kirjalikku materjali, mida me saame kasutada. Kõik need “Kärt ja Märt Mulgimaa reisu peal” ja mulgi keele sõnaraamatud ja asjad. Neid meil ei olnud. Alli Laande üsna tühjalt pinnalt alustas selle kõigega. Praegu Kristi [Ilves] on tohutult ägedaid raamatuid kirjutanud ja kõik mulgi keeles. Jaak Kõdar ja nii edasi. Mulgi keele kirjakeel järjest rohkem areneb ja meil on võimalik seda lastele näidata. Ja nad on ilusad, kõik need raamatud on imelised, need, mis lastele tehtud. Tohutult ilusate illustratsioonidega.”

Kiidetakse Tähekesed, sõnaraamatu ja selle veebiversiooni, mulgi aabitsa, lugemiku ja grammatikaraamatu olemasolu ning ollakse uhked, et viimase 10–12 aasta jooksul on välja antud **arvestatav kogus mulgikeelset kirjandust**: “Koolis on kõik need Tähekesed, mulgi keele õpikud olemas. Kui meil tekib vajadus, siis me saame neid kasutada. Selles mõttes on

päris korralik kirjavara tekkinud 10–12 aasta jooksul. See on ju väga lühike periood. See võtab ju aastakümneid, et ta juurduks ja oleks elu igapäeva osa.”

Seevastu **omavalitsusjuhid** on **trükiste** osas pisut **kriitilised**, sest ei näe neil laia kasutust ja tulevikku tänapäeva digimaailmas. Hariduse valdkonna esindajad, toetusprogrammi komisjon ning mitmed mulgi kultuuri spetsialistid ja eestvedajad peavad aga, vastupidi, mulgikeelsete trükiste väljaandmist väga oluliseks.

Toetusmeetme kaudu rahastatud projekte, mis on mulgi keelega seotud, on perioodil 2022–2024 märkimisväärselt palju. Tuleb aga tähele panna, et keel on niivõrd universaalne valdkond ja põimitud paljudesse ettevõtmistesse. Näiteks on pea kolmandik välja toodud taotlustest korraldatud lastele-noortele ning seotud ka teiste valdkondadega, näiteks mulgikeelsed lauluvõistlused ja pärimuslaagrid, kus mulgi keelt õpitakse muuhulgas läbi tantsu ja laulu.

	2022	2023	2024	Kokku
Mulgi keelega seotud taotlusi	23	18	19	60
Toetatud projektide kogusumma	57,906.00 €	52,854.00 €	44,107.00 €	154,867.00 €

Väljakutsed ja mõttekohad nende ületamiseks

Mulgimaa pärimuskultuuri edendamiseks seotud murekohtades peegelduvad laiemad ühiskondlikud tendentsid ja kitsaskohad: ääremaastumine, maakoolide sulgemine ja sellega seostuv noorte lahkumine maalt, “ajude äravool” töökohtade puuduse tõttu, majanduslikud raskused kohalikes omavalitsustes, kultuurivaldkonna rahastuse nappus jpm. Lisaks ilmestavad arutelu pärimuskultuurist erimeelsused selles osas, milline on (pärimus)kultuur, mida edasi kanda ja kellele peaks fookuse suunama, et see kehtaks (kas anda raha “memmekestele”, kes tunnevad ja teavad pärimust ning keelt kõige paremini või hoopis noortele, kelle õlul lasub tulevik). Samuti tekitavad diskussiooni küsimused, millist osa pärimuskultuurist veel üldse n-ö päästa on võimalik ning kuidas erinevad institutsioonid üldpilti sobituvad ja millega nad tegelema peaksid.

Pärimuskultuuri heterogeensus

Piirkondlikud eripärad ja eestvedajate ebaühtlane jaotumine

Kuigi väljapoole võib Mulgimaa **paista pigem homogeenne kultuuriruumina**, mille puhul palju sisemisi erinevusi ei osata nimetada, siis pärimuskultuuriga tegelevad spetsialistid toovad välja **piirkondlike eripärade olulisuse**. Palju mainitakse fakti, et see, millise piirkonna pärimust edendatakse, sõltub väga otseselt **kohalike eestvedajate olemasolust. Enda piirkonna eest seismist** võetakse loomulikuna.

Kui näiteks Tarvastus ja Karksis on hetkel olemas aktiivsed kohalikud sädeinimesed, kelle südameasjaks on just oma kodukoha pärimus, siis **on piirkondi, mis jäävad tagaplaanile**. Statistiliselt on 2022–2024 toetuste saamised 5 ajaloolise kihelkonna järgi kujunenud järgmiselt:¹¹

“Mina olen võtnud enda jaoks sihilikult missiooniks seda Karksi-Halliste varianti mulgi kultuurist välja tuua või siis sellele rõhku panna. Sest ma tunnen, et suures pildis Mulgimaad kui sellist nimetatakse rohkem üldise nimetusega, aga tegelikult selle sees on nii palju eri kihte, variante kihelkondadest alates ja nii edasi, detailideni välja.”

	Karksi kihelkond	Halliste kihelkond	Tarvastu kihelkond	Helme kihelkond	Paistu kihelkond
Toetatud projektide arv	16	11	8	8	0

Ka kultuuripiirkonna toetusprogrammi hindamiskomisjon on märganud piirkondlike erisusi. Näiteks tuuakse Helme kihelkond Valgamaalt, kust on esitatud vähem rahataotlusi. **“Nad ei ole veel tunnetanud seda uhkust, et mida positiivset see kaasa tooks.”** Paratamatult ootab aga selliste lünkade täitmine paljuski just **sobivate inimeste puudumise** taga. Üks

¹¹ Kõiki taotlejaid ja projekte ei ole võimalik piirkondlikult rühmitada ja seega ei kajasta tabelis toodud numbrid üle Mulgimaa tegutsevaid organisatsioone nagu Mulgi Kultuuri Instituut, Mulkide Selts, Mulgi Elamuskeskus, MTÜ Mulgimaa Peremäng ning Tartus tegutsevaid asutusi nagu Tartu Ülikool, SA Kultuurileht, Eesti Folkloorinõukogu ja Kirjandusmuuseum ning Viljandis tegutsev Eesti Pärimusmuusika Keskus.

kultuurivaldkonnas aktiivselt tegutsev mulk toob siinkohal välja ka **võimaliku hirmu**, mis inimestel võib olla, seoses millegi uue algatamisega ja selle jaoks raha taotlemisega: “**Me peame ikkagi torkima inimesi ja ütlema, et kuule, tee! Võib-olla on ka see, et kardetakse, et äkki ma ei tee õigesti või ei oska teha.**”

Eriti selgelt kerkib ühe piirkonna domineerimine esile just **mulgi keele** edendamise juures. Mulgi keele ja kultuuri spetsialistina töötav Kristi Ilves saab intervjuudes palju kiitust, kuid nenditakse, et tema poolt viljeldava Tarvastu mulgi keele kõrval oleks vaja tähelepanu pöörata ka teiste piirkondade mulgi keelele: “**Minu jaoks on tarvastu keelt väga raske lugeda. Ma saan tast aru, aga ta on teistmoodi omade nüanssidega. /.../ Jah, tore, Tarvastu pidu saab siit jumala head materjali. Aga meil on viis kihelkonda, viis eri nüansirikast keelt, et tahaks... Mitte teist kõrvale lükata, aga et – erinevus rikastab – et see põhimõte jääks.**”

“Kaasaegne” vs “algupärane”

Kõige selgem vastuolo ja eriarvamuste pundar peitub pärimuskultuuriga sageli kaasas käivas **“autentsuse” diskussioonis**. Ühelt poolt leitakse, et pärimuskultuuri tuleks edasi kanda võimalikult algupärasena, teisalt kardetakse, et “vana” ei kõneta noori. Kuigi tunnistatakse, et traditsioonid ja pärimuskultuur on paratamatult muutumises, on **piiri tajumine “õige” ja “liiga kaasajastatud” pärimuskultuuri või selle tõlgenduse vahel erinev**. Siin võib näha omamoodi paradoksi: mulkide ühe iseloomuomadusena tuuakse välja uuendusmeelsust, kuid pärimuskultuuri puhul ollakse pigem taotluslikult konservatiivsed. N-ö **lõdvemat suhtumist** pärimuskultuuri märkasime **kohalike omavalitsuste esindajate poolt**. Nad muretsevad sellepärast, et projektid, mida rahastatakse ja mis rõhutavad väga pärimuskultuuri algupärasust, ei kõneta **noori**, mistõttu on oht pärimuskultuuri kadumiseks just seetõttu suur: “**Mulgi Kultuuri Instituudi poolt sellisesse mingitesse asjadesse kinni jäämist tunnetan ja mitte uute ideedega kaasa minemist ja mõtlemist. Mina näen, et me peaks üldse seda ümber mõtestama, mida ja kuidas teeme.**”

“Oleks vaja teha midagi natukene põnevamat, uuemas kastmes, aga raha on suunatud ikkagi suhteliselt traditsioonilistele asjadele. Võiks olla natukene avarama pilguga see meede.”

Seevastu suurem osa **kultuurielu eestvedajaid, kultuurispetsialiste ja pärimuskultuuriga igapäevaselt tegelevaid inimesi** on pigem

murelikud liigse traditsioonide leiutamise ja kaasajastamise pärast. See kandub üle ka keelekasutusse. Näiteks tunnistatakse, et sõna “mulgi” kasutamine aitab küll kasvatada teadlikkust mulgi kultuuri erilisusest ja tuua seda rohkem pilti, kuid samas häirib, kui seda liidetakse rahvakultuuriga mitte seotud asjade juurde. “**Aga miks ta mulgi reiv on? Kas seal on see taust juures tegelikult? Et kui ta oleks põhjendatult, jumala eest!**”

Muret tekitab ka mulgi kultuuri n-ö **kunstlik taastamine, leiutamine**. Tunnetatakse vajadust leida **tasakaal kaasaegse kultuuri ja rahvakultuuri vahel**. Kultuuri säilimiseks on vaja arvestada ka noorte ja popkultuuriga, kuid see vajaks siiski põhjalikumalt läbimõtestamist. Siinkohal on kohati tajutav skeptiline suhtumine

“Meil oli siin Maxima poe juures hamburgeriputka, mis kandis pealkirja Mulgi Mugila. Mulgi Mugilas pakuti hamburgerit, eksole.”

kohalike **omavalitsuste juhtide** suunal. Leitakse, et nad ei ole väga hästi tulnud toime kultuuriekspertide ja sädeinimeste kaasamisega ning kipuvad **liigselt takerduma**

majanduslikku mõtlemisse. Tajutakse, et kohalikes omavalitsustes on **liiga vähe tundlikkust** (ja vahel ka huvi) **pärimuskultuuri suunal.**

“See raha sissetoomise osa on vist see, mis tapab säilimise võimalust – päris ära ei tapa, aga ta kustutab teda kogu aeg. Minu eesmärk ei ole raha sisse tuua, vaid anda sisu, väärtus. (ohkavalt, rõhutavalt) Väärtus on palju suurem: kultuuriväärtus, inimeste olemise väärtus, tegutsemise väärtus, kogukonna väärtus. Kõik see on olulisem kui see, et keegi teenib kuskil millegagi. Kui meil ei ole seda identiteeti, et me koos oleme või loome sisu juurde, siis ei ole mõtet sellel rahal ka.”

Murekohana mainitakse **pärimuse katkemist** seoses vanemate inimeste kadumisega. On tegevusi, mida viljeletakse veel ainult rahvakultuuri ringides – kodudest on see osa pärimuskultuurist kadunud. “Aga puudu on sellepärast, et need paar generatsiooni jäid vahele. Mina ütlen, et me leiutame tegelikult mulgi kultuuri.

Me leiutame vanade asjade pealt, mida me loome, selle tunnetuse pealt, mida me ise tahame sealt võtta kaasa ja kes siis tahab mida võtta. Mina üritan võtta vana ja selle peale ehitada. On piirkondi, kes eiravad vana ja tahavad hästi noortepäraselt minna asjaga... mis ei ole ka vale. Aga siis mina ei saa seda nimetada mulgi kultuuriks. Et sul peab mingi põhi olema kuskilt nagu võetud alla.”

Mõtteid ja ettepanekuid:

- Kuigi noorte kaasamine on suur eesmärk ja seda näevad kõik olulisena, siis raha jagades soovitatakse **meeles hoida ka neid, kelle abil** on võimalik **tagada** just **pärimuskultuuri järjepidevust**, seda, et uut kultuuri ehitataks vana peale: “Meil on ka pensionäride selts – pensionäride selts oleks just see, kes tegelikult peaks mulgi kultuuri kandma, kuna nemad on ealiselt just vanemad mulgid, aga nemad seda elu ka ei kannu.”
- Mõelda strateegiliselt läbi, kuidas **toetada piirkondlikke mitmekesisusi** näiteks eestvedajate kaudu. “Kristi [Ilves] on meil palgal, aga Alli [Laande], kes meil nagu selle Halliste ja Karksi piirkonnaga [tegeleb], tema on ainult projektipõhine. Nii et ka sellepärast kõik suunduvad sinna [Kristi poole], et tegelikult oleks hirmsasti vaja seda, et ka Alli saaks selle eest tasu, et tema oma piirkonna keeleteoimetaja oleks. /.../ Muidu juhtubki nii, et me toetame ja saame kõik liikuma ja käima, aga kujuneb üks üleüldine Mulgimaa keel, mis on segu siis kõigist või väga Tarvastu poole kaldu.”
- Püüda **kaasata rohkem erinevaid pärimuskultuuri edendajaid ja kogukonna liikmeid**, et nende koormust jagada ning edastada mitmekesisemat vaadet kultuurile. “No temaga [Kristiga] on see lugu, et tuleb jälle mingi ürituse peale ja siis on vaja mulgi raadio jaoks mingit intervjuud. Selge, keda ette võtab jälle? Jälle mina. Ja siis on kellegagi rääkida jälle.”
- Suunata **rahastust erinevatele pärimuskultuuri väljundite säilitamisele** (rohkem ka näiteks taluhäärberitele). “Keelega on ikkagi kehvasti. Ja see mis ma ütlen, ega selle keelega tõenäoliselt ei lähe paremaks ka, et see nüüd võib-olla ikkagi sihuke unelm, et keelega saab, aga rahvariiete, arhitektuuriga saab paremaks, päästame sellegi.”

Mulgi keele kadumine

Tunnetus mulgi keele jätkusuutlikkusest on üllatavalt **erinev**. Need vähesed, kellel kodudes veel mulgi keelt räägitakse või kes tunnevad isiklikult noori, kes on mulgi keele oma

“Meil on tegelikult mulgi keele rääkimist väga vähe. Seda naljalt ei kuule. Ikkagi valdavalt on kas need väga tugevad asjaarmastajad, kes seda õpivad ja omandavad veel juurde või ütleme siis vanem põlvkond ja kodust nii-öelda saanud kaasa. Aga seda on ikkagi võrdlemisi vähe kuulda. Ja eriti noorte hulgas – seda ju ei ole.

südameasjaks võtnud, on ka **positiivsemalt meelestatud** selle säilitamise võimalikkuse suhtes. Nemad leiavad, et mulgi keelt tuleks **teadlikult võtta rohkem kasutusse**. Samas kohtab ka arvamust, et mulgi keel on tänapäeval veel **vaid “kõnede keel”** – seda kasutatakse avalikel esinemistel,

kuid tegelikult on keel surnud. Valdavam on hoiak, et keele n-ö argikasutuses säilimine on vähetõenäoline.

Leidub ka arvamust, et nõukogudeaegne väikekeelte väljajuurimise poliitika on jätnud sellise jälje, et mõjutab siiani **julgest** mulgi keelt rääkida.

“Mulk ikkagi pelgab oma keelt kõnelda, et läheb kuskile poodi või arsti juurde või saab bussipeatuses kokku, kõneleb ilusti kirjakeelt.”

Kusjuures **ka vanem põlvkond** tunnetab, et kuigi temalt võib-olla oodatakse mulgi keele rääkimist, siis see **oskus on pigem kunstlikult pingutatud või hoopis kadunud**. Samuti tunnetavad kõik põlvkonnad ootust enda suunal mulgi keelt “õigesti” rääkida, mille taustana kumab eeldus, et “õige” viis selleks on olemas. “Ta (Kristi Ilves) on minuga ka mitu saadet teinud, ega mul on ka ikka niimoodi, et enne võtan sõnaraamatu kõrvale ja kirjutan üles omale. Ma ükskord ütlesin talle, et *üttele mulle enne kõik ära, mis sa mu käest küsid, siis ma tean enam-vähem välja mõelda*. Kui nii paugupealt tuleb, ega ei tule meelde kõik.”

Samas on siiski **lootustandev trükiste olemasolu** ning näiteks **keelepesade populaarsus**. Selliste projektide **mõju** võib olla märgatav **kaugemas tulevikus**. Positiivse stsenaariumi kohaselt, kui praegu näiteks keelepesades osalevad lasteaialapsed on juba suuremaks kasvanud, oskavad nad mulgi keelt edasi väärtustada ja soovivad selle edendamiseks ka teadlikult jätkata. Selleks on vajalik siis ka piisava õppematerjali olemasolu trükiste näol.

Mõtteid ja ettepanekuid:

- Tasuks mõelda võimalusele lisada **mulgi keel valikainena** võimalikult paljude koolide õppekavadesse. Mulgi keele kohustuslikuks muutmise suhtes võiks olla pigem ettevaatlik, sest see võib tekitada vastureaktsiooni “*...võib-olla see on jälle selline, kuidas ma ütlen, natukene jõuga tegema minemine.*” või muuta osa noorte jaoks vajaliku kirjakeele korrektset oskamise keeruliseks.
- Mõelda läbi, kuidas saaks **mulgi keelele** anda **noorte jaoks väärtust** juurde – miks neil oleks vaja seda keelt rääkida ning mis lisaväärtust mulgi keele oskus toob, selle läbi mulgi keele mõtestamine võiks motiveerida inimesi seda rohkem kasutama või ära õppima.
- Mõelda, kuidas ja **milliste tänapäevaste vahenditega motiveerida noori** mulgi keelt õppima (mainitakse näiteks Duolingo keeleõppe rakendust, mis võiks olla ka mulgi keele kohta).

- Kasu võiks olla **riiklikust kampaaniast**, mis ärgitaks inimesi kõnelema oma kohalikes keeltes.

Kampaaniat on võimalik teha ka kohalikul tasandil. Näiteks, miks mitte võtta eeskujukomi noorte kampaaniast sealse keele populariseerimiseks: välja töötati rinnamärk “Mina räägin komi keelt” ning ka asutuste ustele kleebitavad märgised “Siin räägitakse komi keelt”.

“Meil on ju alailma mingisugused kampaaniad, et noh, ma ei tea, *riputa helkur külge, aita konnad üle tee*, et miks ei võiks olla kampaania et *kõnele latsega oman keelen või kanna kirikindit?*”

- **Julgustada** (vanemaid) inimesi, kellega lapsed ja noored igapäevaselt kokku puutuvad, rohkem kohalikku **keelt kasutama**.

“Kasvõi koolides, kui on köögitaadid või kes meil on olemas, oskavad mulgi keelt, no rääkigu siis mulgi keeles, ärgu mingi selles suhtes, et *noh, ma räägin kirjakeeles*. Et olla selles kõlapinnas rohkem. Mis siis, et võib-olla lapsed mõnikord aru ei saa, see on nende probleem, siis õpivadki, et saavad teada, mis see tädi kõneleb.”

- Võtta **mulgi keel** rohkem **avalikku kasutusse** ka kirjapildis. “Kas meie menüüd võiksid olla siis mulgikeelsed või tänavasiltidel, aga ei ole, ikka meil on mingid Pop Cafed ja Malmizzad. Et ei ole väga mulgikeelseid nimesid.”

Noorte vähene huvi mulgi pärimuskultuuri vastu

Nii rahvakultuuri spetsialistide kui näiteks valdade esindajate sõnul on üheks suurimaks murekohaks pärimuskultuuri edendamise juures **noorte puudulik huvi** Mulgimaa pärimuskultuuri vastu. Noored valdavalt **ei räägi** mulgi keelt **ega käi ka pärimuskultuuri**

“Mis mind ikkagi mõtlema paneb ja ettevaatlikumaks teeb, on järelkasv, see on kuidagi nõrgalt tunnetatav.”

üritustel. Mõnel juhul nähakse selle taga **nõrka paikkondliku identiteedi** tunnetust ja vähest tähtsustamist. Osad põhjendavad seda ealiste iseärasustega: “Mõned ei taha kuuldagi, et sa seal mingeid mulgi asju ajad. Seni kuni nad on lasteaias või

algklassides, siis võtavad hästi vastu, tulevad koju ja räägivad, mis sõnad ära õppisid ja tunnevad huvi, et kas sa tead, mis see sõna tähendab. Aga sealt edasi on suht nutune, et siis on ikkagi väga väike protsent noori, kes sellest temast huvitatud on.”

Laste ja noorte **motivatsioon** pärimuskultuuriga tegeleda **sõltub** väga otseselt nii **haridustöötajate kui lapsevanemate entusiasmist** rahvakultuuri teemasid kaasata ja need ka noorte jaoks tähenduslikuks muuta. Pärimuskultuuri ja selle rolli osas võib kohata väga erinevaid hoiakuid. “Sõltubki aastakäigust, kes klassis omavahel koos on, kes vanemad on. Kui vanemad on asjas sees ja neid vanemaid seal grupis mitu, siis läheb kogu klass ühe sünergiaga käima ja kõik võtavad selle info niimoodi osaks. Kui on nüüd suurem enamus selliseid vanemaid, kes ei huvitu sellest asjast, siis see klass vaibub ära. Ja sõltub siis klassijuhatajast ka, et kui palju klassijuhatajad toetavad seda teemat tegelikult.”

Selles osas, **kuidas ja millise hinnaga noortes huvi tekitada**, lähevad aga arvamused lahku (vt ka pt [“Kaasaegne” vs “algupärane”](#)). Osaliselt võib näha selles **põlvkondlikke erinevusi**, kuid rohkem tundub just haridus ja tegevusvaldkond mõjutavat inimeste arvamust pärimuskultuuri elementide kasutamisest. Need, kes on rahvakultuuriga igapäevaselt seotud ja tunnevad seda paremini, on pisut konservatiivsema hoiakuga. Hea näide sellest

on palju emotsioone tekitanud mulgi reiv, mille osas pörkusid erinevad vaated üsna tugevalt. Üks pool leiab, et läbi elektroonilise muusika ürituse on **võimalik noortele lähemale jõuda** ja neis mulgi kultuuri osas **huvi tekitada**: “Ma tean kahjuks, kes on ikka sellised fanatid, mulgi kultuuri fännid, [neis] võib tekitada vastumeelsust, aga mina näen, et selleks et seda [mulgi] identiteeti või tunnetust suurendada, siis me peame seda tegema natuke kaasaegsemas võtmes. Vähemalt selle läbi võib-olla see sõna “mulgi kultuur” [saab tuttavamaks] ja tekib huvi. /.../ Näiteks mulgi reiv, mis on elektrooniline muusika ja ei puutu otseselt kokku mulgi kultuuriga. Aga see kunst ja need noored, me joonistasime neid mustreid, vähemalt see on nende teadvuseni jõudnud mingil määral.” Teine pool leiab, et selline üritus ei ole mulgi kultuuriga seotud ning muretsevad rohkem pärimuskultuuri **n-ö devalveerumise pärast**: “Eelmisel aastal oli ka see mulgi reiv. Väga populaarne noorte seas. Ja siis olid linnas plakatid üleval: mulgi ilus mees, kaabu peas, veri tilgub silmadest ja niukesed kohutavad pildid. See ei ole osa mulgi kultuurist. Ma olen selle vastu, et me peaksime niimoodi oma mulgi kultuuri tutvustama või jätkama.” Kui **ühtede jaoks** on **olulisim noorte kaasatõmbamine** ning nad on nõus tegema sisu osas järeleandmisi, siis **teised** soovivad, et **noored kannaksid edasi** pärimuskultuuri selle võimalikult **algupärasel kujul**.

Mõtteid ja ettepanekuid:

- Noorte kaasamiseks oleks vaja suurem osa **toetustest suunata just neile sobivatesse projektidesse**. Seejuures peaks läbi mõtlema, kuidas **pärimuskultuuri** noortele **haaravalt edasi anda**. Kohalikel eestvedajatel on siinkohal ka mitmeid mõtteid, näiteks kutsuda külalisi teisest piirkonnast rääkima mulgi kultuurist või korraldada pärimuse teemaline improteater: “Mida saaks muidugi toetada – näiteks näitemängu juhendajaid, improteater. Et kaasaks noori ja et see oleks selline, et valmiks (teatri)tükid, päriselt mis kõnetaksid, et see oleks hästi äge.”

“Seda huvi oleks jah vaja noortes tekitada, aga just kuidagi põnevalt. Ta ei saa olla selline tuim loeng, et ma nüüd loen ette Mulgimaa ajalugu. Ta peab olema põnev, mitte akadeemiline, vaid atraktiivne.”

“Ega noori enam ei kõneta rahvakultuur, see süssisahistamine ja tantsimine-laulmine on juba ära tüüdanud. Mis [tegevus] on siis see, et need traditsioonid säiliks? Me peame jõudma noorteni. Ja kindlasti üks osa on selles, et las noored kõnetavad ise, sest ei ole mõtet ju niimoodi läheneda, et *oh, ma arvan, et see peaks nüüd peale minema, noored tulevad kaasa* – ei tule kaasa. Vaid saada nende käest sisend, mis nad ootavad – mis teeb selle asja põnevaks, et Mulgimaal on tore elada ja et mulgi traditsioonid ei kustuks.”

- Oluline oleks **lasta noortel kui sihtgrupil ise rohkem otsustada**, kuidas pärimuskultuuriga tegeleda.

- Tuua **noori vanemate inimeste kui pärimuskandjatega rohkem ja teadlikumalt kokku**. Luua näiteks sellekohane mentorprogramm, kus on võimalik koos mõelda mis/milline mulgi kultuur olla võiks.

- Leitakse, et võiks teadlikumalt **tuua paralleele traditsioonilise mulgi**

mentaliteedi ja tänapäeva vahel, et muuta mulgi pärimuskultuur noortele vastuvõetavamaks. Näitena toodi mulgi kultuuri elementide selgitamine taaskasutuse või kokkuhoiu võtmes: “Miks see **mulk pani sinna pudru sisse kartulit?** Eks ikka sellepärast, et saaks sulasele rohkem süüa [anda]. Miks ta pani herne sinna

kama sisse? Siis oleks jälle valku rohkem ja tööline jõuaks rohkem tööd teha. Ega see oli puhas tuim arvutamine, et kuidas rohkem sulase käest kätte saada. Selles mõttes noh, et läbi selle kokkuhoiu ja niukse, nagu täna hästi moodne on taaskasutus, läbi selle noorteni jõuda.”

- **Mulgi suunamudija** leidmine ja kaasamine. “Et noori kaasata, siis tegelikult peaks olema meil üks mulgi suunamudija, kes on palgal, kes siis tõesti moodsalt ja kaasaegselt seda kultuuri levitab ja tõmbab tähelepanu, siis oleks samm edasi. Kodulehed – see on minevik.”
- **Kasutada** rohkem **eeskujude** ja kaasahaarajatena **ära neid noori, kes tunnevad juba huvi** mulgi pärimuskultuuri vastu: “Kui on meil noor, kes kõneleb, julgustada teda. Tema ümber koonduvad ju ka noored. Olgu ta tuntud või selline särav hing, onju, siis need sõbrad ümberringi ka võib-olla hakkavad rääkima.”
- Võimalikult palju oleks vaja **säilitada Mulgimaal gümnaasiume**, et noored pikemalt kodukanti jääksid – **kodulähedane haridus** võiks motiveerida noori kauemaks Mulgimaale jääma ja nii tugevnevad ka sidemed oma kultuuriga.
- Lisada õppekavadesse mulgi kodukandi ja kultuuri õpe.
- Muuta **mulgi kultuur erinevate õppeainete juures nähtavaks**.
“Seda fookust me peaksimegi võtma pigem noorematele inimestele, et nad kasvaksid juba selle sees ja nad teaksid automaatselt, et ma olen Mulgimaalt pärit ja mis see Mulgimaa on. Ta ei peaks isegi olema nagu eraldi õppeainena, vaid ta võikski olla erinevates tundides õppekavades kuidagi läbivalt pikitud sisse.”
- Mulgi pärimuskultuuri elujõulisusele aitaks osa intervjueeritavate sõnul kaasa ka **omavalitsusjuhtide suurem eeskuju ja tähelepanu**. Näiteks võib noortele inspireerivalt mõjuda, kui vallavanem räägib avalikel sõnavõttudel mulgi keeles, kui kingitaks tänuüritustel inimestele mulgi lippe jne.
- Luua **mulgi versioon seto noorsootskast** (näiteks nimetusega Mulgi Noor) ning tõsta üldiselt rohkem esile “tublisid” mulke. “Meil on Mulgimaa uhkused valitud, ka neid rohkem pilti tuua ja näidata, kes need on olnud.”
- Mõelda sellele, kas kuidagi oleks võimalik **riigieksamil arvestada kohalike keelte eripäradega** (et punktid ei läheks maha, kui ei kirjuta puhtas kirjakeeles).

“Me võib-olla liiga klammerdume keele ja mustri ja mulgi nime külge, et võib-olla ta peaks olema midagi niisugust nagu on saarlastel või Saaremaa gümnaasiumis. Niisugune kodukandi või saare õpe või kuidas nad seda nimetavad. Et seal nad läbi tegevuste kasutavad keelt rohkem ja võib-olla niukest kodukohta panustamist rohkem nagu ootavad. See võib-olla mõjuks paremini.”

Vähene “pildisolek”

Mulgi pärimuskultuuri jätkusuutlikkusest rääkides tuuakse probleemina korduvalt välja liiga **vähene meediakajastus** ja laiemalt **“pildisoleku” puudumine**. Palju **võrreldakse end setode ja kihnlastega**, kes mulkide vaatest on saanud paremini hakkama enda nähtavaks tegemisega.

Siinkohal leitakse, et mulgi kultuuri on keerulisem tutvustada ja esile tõsta seetõttu, et see

“Kindlasti tahaks näha, et Mulgimaa oleks jõudsamalt sõnumites välja peegeldatud. Pean kiitma siin setosid, kes teevad väga head tööd ja tänagi kuulete meediast alati setode kohta, nii et on, kellest õppida.”

ei ole nii selgelt eristuv ülejäänud eesti pärimuskultuurist. Palju räägitakse vajadusest selliste sündmuste järele, mis tõmbaksid Mulgimaale **suuremat tähelepanu**. Leitakse, et kui midagi ka toimub, siis senisel kogemusel on selle edukas väljapoole **kommunikeerimine pigem keeruline**: “No me rääkisime tantsupeost ja ERR ei tule, aga on käinud Kanal2 ja TV3. Me oleme ERRi kutsunud. Ilmselt on selle piirkonna reporteril paremaid valikuid. /.../ Ühel mulgi peol olen mina kultuuriministrit näinud, ma ei tea, kui paljudel on käinud, aga ühel siiski olen näinud jah.”

Vähest meediakära ning ka noorte huvi puudust seostatakse n-ö **oma staari puudumisega**. Palju mainitakse Jalmar Vabarnat kui kedagi, kes seto kultuuri noorte seas populaarseks muutis ja Eestile ning ka maailmale laiemalt tutvustama hakkas. “Meil on vaja muusikalist kollektiivi, kes teeb mulgi keeles laule, siit piirkonna laule. /.../ Jumala eest, kust me leiame ühe bändi, nagu päris tõsiselt, kes julgeb, paneb kuued selga ja on nagu Zetod, noh! Ei saa, lihtsalt ei saa käima!”

Mõtteid ja ettepanekuid:

- **Pildisoleku** suurendamise juures nähakse **kandvat rolli** ja vastutust just **kohalike omavalitsuste juhtidel** kui eestkõnelejatel, tähelepanu tõmbajatel. Nende ülesanne on tekitada intensiivset “meediakära”.
- **Toetada** võiks noori mulgi **rahvamuusika kollektiive**, et mõnest neist võiks välja kasvada “oma staar”.
- Selgemat **eristumist** võiks tekitada Mulgimaa **füüsilises ruumis**. Võimalik oleks veelgi rohkem esile tuua mulgi kultuuri eripärasid visuaalselt, et nii kohalikele kui läbisõitjatele oleks Mulgimaa selgemini tajutav ja selle sümbolid tuttavamad (näiteks kasutada ringristmikutel mulgi sümboleid; lisada avalikku ruumi mulgi mustreid).
- Võiks **rõhutada ka** neid osi pärimuskultuuris, mis on **silmaga nähtavad** ja paremini säilinud. Lisaks sümbolitele ja mustritele mõeldakse siin näiteks **taluhäärbereid**, mille teadlikkust võiks tõsta ning seeläbi Mulgimaad ja selle eripärasid laiemalt pilti tuua. “Mulgimaa taludes umbes 1900. aastal tekkisid vannitoad tubadesse. Kuidagi on kuskil nagu keevitatud pähe, et meil siin elataksegi maal niimoodi (“solg sees ja vesi väljas”)... 125 aastat tagasi tekkisid meil esimesed vannitoad ja kraanikausid taluhäärberisse. Linnades veel nii ei elatud. /.../ Kes mõistusega inimene ehitas 1900. aastal 160–200 ruutmeetrise maja ja hakkas selles elama!?”
- Pakutakse välja idee võtta rohkem kasutusele **tikupoisi bränd**, kuid probleemkohana nenditakse, et paljude jaoks seostub liiga selgelt Viljandi linnaga.
- Toetada rohkem **mulgi kultuuri üleseid, suuri projekte**, mis tooks rahvast rohkem kokku ja annaks rohkem üle-eestilist kõlapinda. “Ja kindlasti eraldi peaks olema rahastus sellele, mis on prioriteetsed asjad selles valdkonnas, näiteks Mulgi pidu on ju mingite aastate tagant. Et seda saakski teha ägedalt ja suurelt ja pildis olla.”

“Meil oleks ka oma Vabarnat vaja.”

Eestvedajate nappus ja koostöö puudus

Pärimuskultuuri edendamine entusiasmist

Tihti on pärimuskultuuri projektide läbiviimine **tasustamata lisatöö** ning seda tehakse **entusiasmist**, muu töö kõrvalt. **Inimressurss**, kes vaimse kultuuripärandi on südameasjaks võtnud ja sellega tegeleks, on **piiratud**. Sellisel viisil “mulgindusega” tegelemine on **väsitav**

“See ongi meie probleem, et meil on liiga vähe inimesi ja ressursi. Ja ega ei ole neid inimesi väga võtta, kes tunneks [mulgi kultuuri] ja võtaks oma südameasjaks selle. Siiski mõned on, kes huvi tunnevad, aga neile ei ole meil pakkuda sellist tuge ja raha, et *tule oma palgatöölt ära ja tegelegi nüüd igapäevaselt sellega, arenda ennast sel alal ja tee seda.*”

ja **mitte** tingimata **jätkusuutlik**. Oma rolli eestvedajate väsimises mängib ka nende **vähene avalik tunnustamine** ja märkamine. Entusiasmist pealt töötades on keeruline võtta arvesse ka laiemat pilti ning sellesse **läbimõeldult** ja **järjepidevalt** panustada.

Ka praegused eestvedajad ise tunnevad hirmu, et nende töö on n-ö **asjata**, kui keegi seda pärast neid üle ei võta: “See ikkagi nõuab järjepidevat tööd ja kindlasti ka rahastust... Aga noh, meil on inimesi

vähe ja inimesed on vanad. Siin just Laande Alliga rääkisime, tema on juba pensioniealine, kes hästi palju noortega tegeleb ja mitut projekti veab, et kui tema näiteks ära langeb, enam ei jõua ja ei taha, siis jääb üks väga-väga suur auk. Kuidas seda nooremat inimest sinna meelitada ja motiveerida – seda me ei teagi.”

Pärimuskultuuri edendamine kui väike töö osa

Teine grupp pärimuskultuuri eestvedajaid on **kultuuri- ja haridustöötajad**, kelle jaoks kultuurielu juhtimine või kultuuriteadmiste andmine võibki olla töö sisu, kuid pärimuskultuuri edendamine sellest on vaid väike osa. Tihti ei jää näiteks kultuurimajade juhtidel **suure halduskoormuse** ja muude tööde kõrvalt aega piisavalt mõelda eraldi just mulgi kultuuri projektide peale. “Iga projekt eeldab head projektijuhtimist, selle kirjutamist, läbiviimist, aruandlust. Kui praegugi mul vahest on 24/7 töölainel mõtted, siis ma pigem tunnen, et ma jätaks selle tahaplaanile. Kuigi see võib-olla selles piirkonnas on hästi oluline. Aga ma pean mõtlema ka enda võimekusele, et päris üle ei töötaks.”

“See võib olla täpselt jah niimoodi, et nagu hunt kriimsilmgi, et sul on üheksa ametit ja kümnes on nälg. Nigu kultuuritöötajal on, et tööl võid ju käia, aga raha peab endal olema.”

Haridustöötajate võimalused koolis noortele mulgi identiteeti ja keelt edasi anda sõltuvad otseselt **õpetajate** enda **päritolust ja ka motivatsioonist** ning **suutlikkusest** näiteks **mulgi keelt** rääkida. Kui koolis pole mulgi kultuuri tundvat õpetajat, siis seda ka edasi ei anta. “Ta on jälle hästi selline õhinapõhine, et kui on selline inimene, keda see huvitab, siis ta teeb. Aga kui sellist inimest koolis ei ole juhuslikult, siis väga ei tehta.”

Koostöö vähesus, kogukondade vähene kaasatus

Üheks murede sõlmpunktiks on **erinevate tasandite koostöö vähesus** pärimuskultuuri edendamisel: “Ma tunnen sellist valedel eesmärkidel nii-öelda mulgi kultuuri ajamist /.../

Minu hinnangul peakski olema Mulgimaa järgmine samm ühendada need kultuuriasutused kogukondadega tugevamalt ja soodustada sedamoodi liiklust.”

Soovitakse näha suuremat **koostööd** nii **kogukondade endi**, kogukondade **ja institutsioonide** kui ka erinevate institutsioonide **vahel**. Kogukonna kaasamisele võiks soodsalt mõjuda laiem koostööplatvorm, näiteks ümarlaua loomine, kus erinevad osapooled saaksid ühiselt arutada kultuuriprojektide võimalusi ja vajadusi:

“Hästi suur tegutsemise või otsustuskoht on Mulgi Kultuuri Instituudil ja mõningad otsused, mis seal sünnivad – seal on oma vallavanematest ja valdade esindajatest juhtnõukogu – et need kipuvad mõnikord olema natukene poliitilist laadi. Nii et võib-olla isegi kui instituudi enda projektijuhtidel ja töötajatel on soov või tahe midagi ära teha [siis nad ei saa seda teha]. /.../ Võib-olla instituudi toimimisele võiks luua mingisuguse suurema ümarlaua sinna kõrvale, et ärgitada ka seltse nendesse tegevustesse rohkem panustama.”

Praegust olukorda seostatakse palju tunnetatava **pideva juhtide vahetumisega** nii kohalikes omavalitsustes kui sellele alluvates kultuuri institutsioonides (Mulgi Kultuuri Instituut, Mulgi Elamuskeskus). “See võimuvõitlus [kohalikes omavalitsustes] paistab ka – sisemiselt ma ei tea, mis seal toimub – aga kui näha, kuidas juhid vahetuvad, siis tundub et seal eesotsas seisjate omavaheline kisklemine võib lõpuks mõjutama hakata ka töö sisu. Ja no tõesti (*rõhutatult*) need juhid kahjuks pidevalt vahetuvad. Miski sunnib neid lahkuma sealt.” Juhtide vahetus toob strateegilise järjepidevuse kadumise, kuna iga uus juht toob

oma prioriteedid, mis võivad olla vastuolus eelnevate plaanidega. Samuti võib töötajate usaldus ja motivatsioon erinevate juhtimisstiilide tõttu langeda, viies töörahulolu ja pühendumuse vähenemiseni.

Koostöö ja n-ö õigete inimeste püsimisega on võimalik võtta ette ka **suuremaid projekte** ja minna soovitud suundadega rohkem **süvitsi**.

Mõtteid ja ettepanekuid:

- **Mulgi vanema valimine** võiks toimuda **rahva poolt** – nii saaksid inimesed rohkem kaasatud ning muutuks Mulgi vanema positsiooni ka vähem poliitiliseks.
- Rohkem soodustada ja toetada **koolide omavahelist koostööd** ja näiteks omavahel materjalide jagamist: “Meil võiks olla ühtne mulgi õppekava väljatöötatud, mida me saaks Mulgimaa koolides kasutada. Tegevused, õppematerjalid, selliste asjade jaoks ka rahastust anda. Mulgi vald on hästi tubli olnud, seal õpetajad on materjale teinud, aga me ei jaga seda jällegi. Et sellist ühistegevust rohkem soodustavaid meetmeid.”
- Toetada **projekte**, mis tooks kokku **erinevate kohalike valdade noori** – see võiks tekitada noortes huvi mulgi identiteedi vastu ning anda tulevikuks pinnast ka suuremaks koostööks.
- Mõelda, kuidas teha nii, et **igas koolis** oleks oma **mulgi kultuuri spetsialist**.
- Teha **rohkem n-ö altpoolt üles projekte** (ideed ja ka teostus rohkem tavainimeste

“Mitte ainult Mulgi Elamuskeskus ei ole see, kes peaks tegema, vaid meie küladest, meie linnast peaks jõudma see mulgi kultuuri panus sinna keskusesse – siis oleks sellel keskusel ka kergem töötada.”

“Minu arust kogu folkloor taandub lõpuks sellele, et inimesed teevad koos asju. See ei ole ju tegelikult mitte midagi muud. See pärandi hoidmine tulebki sellest, kui inimesed on koos, üksinda sa ei tee midagi.”

tasandilt, eestvedajate rolle rohkem laiali jaotada).

- Mõelda, kas kuidagi oleks võimalik tagada **rohkem palgaraha** pärimuskultuuri eestvedajatele, et entusiastlike inimesi pidevalt teema juures hoida.

- **Soodustada erinevate sihtgruppide osalemist**, et kõik (näiteks ka praegu tajutavalt palju kõrvalejäävad keskealised mehed) võiksid leida omale

koha mulgi pärimuskultuuri tegevustes: “Hoiame seda, mis meil olemas on ja püüame innustada neid, kes teevad. Küllap tuleb siis ka uusi ideid juurde ja mõtlevad ka midagi 50. aastasele mulgi mehele välja. Või siis äkki Eesti riik leiab veel paarkümmend tuhat, et just see üks sihtgrupp ka märkaks tegevust Mulgimaal.”

“Paneb mõtlema, et mida sa siis kogukonnale pakud või mis need huvid võiksid olla. /.../ Kui me mõtleme projekti, siis see on minu mõte ju. Ja ma viin selle läbi, aga sinna ei ole kuidagi kaasatud kogukonna inimesi selle mõttega kaasa tulema. Kas me kultuuritöötajatena korraldame kultuuri selle kultuurikorraldamise pärast, et lihtsalt linnuke kirja saada või me võiksime seda teha kogukonna soovidest tulenevalt. /.../ Minu arust loebki see, et kogukonna huvi on olemas, siis panustavad kõik.”

Murekohad kultuuriasutuste rollide ning rahastusega

Mulgi Elamuskeskuse rolli ebaselgus

Mulgi Elamuskeskus on veel küllaltki vähe aega eksisteerinud asutus ning võib-olla seetõttu tuntakse, et see **ei ole veel selgelt leidnud n-ö oma kohta** ja ühtset arusaama, kuidas seda kõige paremini kasutada. “**Omaette küsimus on, missugused kontserdid seal olema peaks tegelikult. Esimene aasta oli väga vaieldav, kes seal esinesid.**” Probleemi taga nähakse nii valdade vähest koostööd Mulgi Elamuskeskuse toetamises ning funktsiooni ja rolli selgitamises kui esimese juhi valikuid. Nüüdsele juhile on pandud **suured ootused** neid murekohti lahendada. Leitakse, et Mulgi Elamuskeskus ei tohiks mõjuda “veel ühe kultuurimajana”, vaid tal peaks olema **selgem väljapoole suunatud ja mulgi kultuuri tutvustav positsioon** ning ta peaks pakkuma küllastajatele **tervikkogemust ja -elamust**: “**Miinus on see, et seal ei ole terviklik komplekt valmis, seal ei ole toitlustuskohta. Saadi ainult vist esimene etapp, aga see on poolik, et inimene seal korduvalt käiks. Sinna on vaja edasiarendust ja võib-olla tegevusi rohkem. Sellise mudelina ta kaua ei tööta.**”

Mulgi Kultuuri Instituudi rahastuse murekohad

Mulgi Kultuuri Instituudi **püsirahastuse puudumine** tekitab **ebakindlust** ning võib **takistada uute spetsialistide leidmist**. Instituudil nähakse vastutusrikast rolli pärimuskultuuri edendamise initsiatiivi hoidja, kultuurielu edendaja ja koostöö soodustajana, kuid kultuurivaldkonna rahastuse nappus (nii omavalitsuste kui riiklikul tasandil) tekitab selle töötajates **ärevust ja võimetuse** tunnet: “**Praegu tekitab täiesti õudust, et kui seda raha niigi vähe on... Kust sa veel kärbid, kui kärpida nagu polegi?! /.../ Omavalitsuste inimesed ei ole meil oma kultuuri kandjad ja nad ei mõista selle väärtust, eestvedav organisatsioon on meil ju põhimõtteliselt Mulgi Kultuuri Instituut, kes kogu seda asja peaks vedama niimoodi katusena, aga instituudis on pidev juhtide vahetus ja põhjuseks ju tegelikult ongi seesama asi, et omavalitsuste toetus on nõrk ja see juhtum kuidagi väga üksinda jäetud. Ta peab kõike seda tohutut asja haldama ja toetuda pole õieti kellelegi.**”

Kui eelnevast tsitaadist jääb kõlama **üksijäetuse tunne** ja **mure jätkusuutlikkuse pärast**, siis **omavalitsuste juhid** ise tunnetavad samuti mainitud murekohta ja soovivad sellele **lahendusi** leida.

Samas muretsetakse ka sellepärast, et piirkondlikust pärimuskultuuri **toetusmeetme rahast** läheb väga **suur osa just Instituudi projektidele** ning nii jäetakse vähem võimalust väiksematele organisatsioonidele ja teistele eestvedajatele. Mulgi kultuuri alal aktiivne ja ka kohaliku tasandi poliitikas kaasa löönud osaleja kirjeldab samuti seda murekohta: **“Me oleme tahtnud ka Mulgi Kultuuri Instituuti nagu eraldi rea peale saada, aga... me võtame vist päris palju raha tegelikult sealt ära. Et mis on ühtepidi kurb. Et jääb nagu teistel vähem küsida.”**

“Mulgi Kultuuri Instituudil oleks vaja jõudu juurde. Me oleme aastaid rääkinud, et sellepärast ta nii nõrk ja väeti ongi, et seal paar inimest suudetakse palgale võtta ja noh, mis tegevusi, kust need tegevused raha saavad.”

Mõtteid ja ettepanekuid:

- Mulgi Elamuskeskusel on vaja rohkem **ressursse**, et pakkuda terviklikku teenust (sh toitlustust)
- Mulgi Elamuskeskus peaks end **selgemalt postitsioneerima** ning panema rõhu just mulgi pärimuskultuuri tutvustamisele
- Nii Mulgi Elamuskeskuse kui Mulgi Kultuuri Instituudi efektiivse ja sujuva toimimise jaoks on vaja ka **valdade omavahelist paremat koostööd** ja läbimõttlemist. Mulgi Elamuskeskuse ning Mulgi Kultuuri Instituudi rahastuse ja rollide küsimused tuleb ühiselt lahendada.

“Ajalehe projekt, keelepessad, mulgi keele ringid – kõik sellised iga-aastased projektid – me tegelikult väga tahaksime, et need oleksid püsirahastusel. Ja toetusmeede oleks selle jaoks, et me saaksime luua uusi algatusi, päriselt projekte, mingeid uusi häid mõtteid.”

- Mulgi Kultuuri Instituudi **rahastusmudelit muuta** (rohkem püsirahastust, et tagada stabiilsus ning kindlustunne ja et teistele jääks rohkem toetusmeetmest taotletavat raha).

- Juba toimivad, end tõestanud **iga-aastased projektid** võiksid olla **püsirahastusel**.

Mulgimaa pärimuskultuuri toetusmeetme piirangud

Eesti Rahvakultuuri Keskuse toetusmeedet Mulgimaale nähakse tänuväärse ja pärimuskultuuri edendamisel üliolulisena ning väga palju jääb kõlama selle positiivne mõju. Üsna loomulik on aga, et kurdetakse selle üle, et meetme n-ö **rahapott võiks suurem olla**, eriti kuna suur osa sellest läheb Mulgi Kultuuri Instituudile. Samas ollakse napi rahastusega kultuurivaldkonnas pigem harjunud. **“Me peame ilmselt proportsioone arvestama, sa ju ei saa imesid loota, kui meil on see toetusprogramm selline väike.”**

Ühe kitsaskohana tuuakse välja ka **projektipõhise rahastusmudeli tekitatav ebakindlus**. Eestvedajad ei tea, kas nad järgmisel aastal saavad mõne juba ennast tõestanud tegevuse jaoks raha. Teadmatus **pärsib jätkusuutlikkust ja süsteemsust** kultuurielu korraldamisel.

Teine teemadering, mis tekitab küsimusi ja palju emotsioone ka projektide abikõlbulikkuse kontekstis, on piir “traditsioonilise” ja “liiga” kaasaegse pärimuskultuuri vahel. Tegemist on paljuski tunnetuse küsimusimusega, kuid siiski jääb tihtilugu segaseks ja mõistmatuks, mis alusel rahasid jagatakse ning miks mingid projektid ei ole toetust saanud.

Lisaks tuuakse välja mõningaid konkreetseid sisulisi soovitusi meetme paremaks muutmiseks:

- Haridustöötajad toovad murekohana välja **transpordi mittetoetamise**, mistõttu võiks mõelda ka selle kulu lisamine abikõlbulikuna.
- Rahvariiete jaoks saavad toetust ainult lapsed, kuid soovitakse, et ka **õpetajatele** võimaldataks raha **rahvariiete** tellimiseks.
- Soovitakse **rohkem toetusi ka alustavatele** organisatsioonidele, üritustele, gruppidele (väiksemad MTÜ-d). Tuuakse välja, et võiks toetada näiteks ka väikeseid külapäevi jms kogukonna üritusi, mis korraldajate silmis toetavad samuti mulgi identiteeti.
- **Raha** oleks **rohkem** vaja, eriti kuna suur osa sellest läheb niikuinii Mulgi Kultuuri Instituudile (siinkohal ei arvata, et Instituut peaks vähem raha saama, vaid et selleks, et kõigile jätkuks, oleks vaja suuremat laiali jagatavat kogusummat).
- Rahastust loodetakse saada ka **õppekavade arendamiseks**, mis siiani on suureks valupunktiks.

“Meil jääb tihtipeale just selle bussitranspordi taha. Me ju kõik oleme üle Mulgimaa laiali, väikesed hajaasustuspiirkonnad ja transport on kohutavalt kallis. Ja selle eest vastutad sa ise, rahasid ei ole võtta kuskilt.”

Strateegilise tegutsemise silmapaistmatus

Mulgimaa pärimuskultuuri elavdamise ja ellujäämise ühe laiema takistusena nähakse **pikaajalise visiooni puudumist** või vahel küll selle vormilist olemasolu, kuid **suutmatust seda ellu viia**. Tuuakse välja, et kuigi erinevate organisatsioonide strateegiatel on pärimuskultuuri edendamine sees, ei ole siiani märgatud, et näiteks arengukavadesse selle teema kohta kirjapandut ka päriselt piisavalt ellu viidaks.

“Kuidagi see mulgi kultuuri osa peaks toetama ka majanduslikku poolt. Lõpuks taandub asi piirkondlikule, majanduslikule võimekusele: töökohad, rahvastik. Me oleme ju ka see piirkond Eestis, mis väheneb päris tugevasti. Me oleme tahtnud turismi kõvasti teha, aga mulgi valla näitel, kui vaatame ikkagi päris ametlikku statistikat, siis mulgi valla majandusnäitajates turismisektori osakaal on olematu, peaaegu null.”

Seotud teemana nähakse vajadust ka Mulgimaa **turismi arendamiseks**, kuid suuremat rolli ja tuge selleks oodatakse **omavalitsustelt**. Ka kohalike omavalitsuste esindajad näevad turismi arendamise olulisust.

Kohalike omavalitsuste juhtidele heidetakse kohati ette ka **pinnapealsust mulgi identiteedi kandmisel ja esitamisel**. Lisaks ollakse veidi **skeptilised nende motivatsiooni ning prioriteetide suhtes** ja leitakse, et kitsaskohaks on juba mainitud **koostöö raskus** ja **võimuvõitlus**: “Vallas toimuvad kogu aeg võitlused

omavahel, inimestel ei jää aega tegeleda kultuuri mingi sättimise, süsteemidega, kui nad kogu aeg omavahel vaidlevad”

Omavalitsuste juhid ise leiavad, et nende roll on vaadata **suuremat pilti** ning pidada silmas **laiemat kasu** piirkonnale, millele pärimuse edendajad ei pruugi tähelepanu pöörata: “Kui omavalitsusjuhid ei juhi, tuleb nendele tegevustele väga raskelt ka raha taha ja lisaks siis kiputakse võib-olla vähemaga leppima.” Seejuures **tunnetatakse** küll **rahuolematust** enda suunal, kuid leitakse ka, et see on midagi selle positsiooniga paratamatult kaasaskäivat.

Erinevate osapooltega intervjuusid tehes hakkas silma vahel vastastikuse kriitika taha kaduv, kuid siiski olemasolev ühine eesmärk, mille nimel tegutsetakse. Nii pärimuskultuuri eestvedajad kui kohalike omavalitsuste juhid, olgugi, et mõnel juhul võib-olla motiveeritud veidi erinevast lähtekohast, soovivad kõik, et mulgi elu ja turism edeneks, et pärimuskultuur paistaks silma, et rohkem noori selle rohkem oma südameasjaks võtaksid. Seega on olemas tugev pinnas efektiivseks koostööks.

“Omavalitsuste eelarved on väga pingelised, näiteks kuskil külas piirame rahvamajade tegevust, tõstame midagi kokku. Omavalitsus peabki olema see, kes peksu vastu võtab. /.../ Keegi peab nägema seda, et sellest kokkuvõttes tuleb rohkem kasu kui sellest, et ütleme kahes majas, mille vahe oli neli kilomeetrit, käib eraldi tegevus. Sa pead lihtsalt siis selle eest seisma, et suurema mõjuga asi pääseks kaalule.”

Mõtteid ja ettepanekuid:

- Mõelda toetuste jagamisel laiema pildi peale, **strateegilisemalt** ning püüda ühiselt sõnastada visioon. “Mis on minu kriitika, minu arust tegeletakse mingisuguste suhteliselt väikeste asjadega, milleks ta muidugi tõenäoliselt on ette nähtud, aga võiks vaadata natuke tulevikku vaatavalt, kuidas seda mulgi kultuuri ja kogu Mulgimaa elu laiemalt arendada.”
- Mõelda ka **rahade jagamisel** sellele, **kuidas panna** erinevaid organisatsioone ja inimesi rohkem üksteist n-ö rakendama, **koostööd tegema**. “Mulje on, et päris paljud saavad [toetust] ja vahel me ei teagi, mida keegi sellega teeb... Igaüks kuskil teeb midagi. Aga võib-olla kui koos teha... Kui kõik rahasaajad kuidagi korraga kokku saaksid, räägiks, mis nad teevad, võib-olla oleks sellel rohkem mõju.”
- Eraldi olulise diskussiooni tekitab **raha jagamise strateegia**: kas parem on jagada paljudele natukene või vähestele ja suurem summa korraga.
- **Suurem ekspertide kaasamine** pärimuskultuuri toetuste jagamise ja mulgi identiteeti toetavate tegevuste planeerimisse. “Need, kes teevad rahastamisotsuseid ja arutamist, et mida siis teha, kas panna Tanel Padarile mulgi kuub selga ja kutsuda Tanel Padar või kutsuda selle raha eest terve Mulgimaa laulukoorid ja tantsuansamblid kokku. Tegelikult meil oleks vaja sinna otsustajate ringi oma ala eksperte, keele eksperte, muusika, pärimuse mida iganes, aga meil need eksperdid puuduvad, nende hääl jääb hästi-hästi nõrgaks.”

Uuringu kokkuvõte

2024. aasta sügisel viisime Antropoloogia Keskusega läbi uuringu, mille eesmärk oli mõista, kuidas Eesti Rahvakultuuri Keskuse vahendatud Mulgimaa pärimuskultuuri toetusmeetme tegevused on **aidanud kaasa pärimuse hoidmisele ja jätkusuutlikkusele ning kuidas suunata sihte kultuuripoliitika kujundamisel**. Tegemist oli eelkõige **kvalitatiivse uuringuga**, millesse kaasati individuaalsete intervjuude ja grüpiintervjuude kaudu kokku 29 Mulgimaa kultuuri- ja hariduselu eestvedajat, sh kohalike omavalitsuste esindajaid.

Mulgimaa kui kultuuriajaloolise piirkonna eripäradena nähakse sellele omast **toitu** (mulgi puder, mulgi korp), **rahvariideid ja -mustreid, käsitööd**. Lisaks seostuvad Mulgimaaga näiteks **mulgi taluhäärberid** ning **mulgi keel**. Samas tunnistatakse, et Mulgimaal on mõnede teiste Eesti kultuuripiirkondadega võrreldes veidi **keerulisem silma paista**. Kõlama jääb enese võrdlemine setode ja ka kihnlastega, kellel on mulkide silmis lihtsam oma eripärasid esile tõsta. Omapäraseks, võrreldes teiste kultuuripiirkondadega, võib pidada mulkide identiteedi juures just iseloomuomaduste väljatoomist. Korduvalt mainitakse **uendusmeelsust, ambitsioonikust, pealehakkamist, töökust**. Paljuski välise kuvandina on levinud mulkide pidamine ihneteks.

Mulgiks olemine on eelkõige **enesetunnetuse** ning **piirkonnaga seotud** olemise küsimus (näiteks perekonna, aga ka kinnisvara kaudu). Üheltpoolt leitakse, et mulk ongi see, kes tunneb, et ta on mulk ja väärtustab Mulgimaad. Teisalt aga tunnistatakse, et kohalikud on sisserändajate “mulgina” määramise osas pigem skeptilised ja **ei võta võõraid kiirelt omaks**. Kohtasime ka teatavat ironiat nende suunal, kes näiteks küll kannavad pidupäevadel mulgi kuube, kuid keda pärimuskultuuri eestvedajad erinevatel põhjustel “päris mulkideks” ei pea.

Mulgimaa pärimuskultuuri toetusmeede aitab elustada ja edendada Mulgimaale omaseid kombeid, keelt, elulaadi ning seda peetakse taotlejate poolt **ääretult oluliseks, asendamatuks** ressursiks. Enamik (kui mitte kõik) positiivset tagasisidet saanud pärimuskultuuri ettevõtmistest on toetatud Eesti Rahvakultuuri Keskuse vahendatud meetme poolt. Kõige olulisemateks ja mõjukamateks ettevõtmisteks pärimuskultuuri edendamise juures peetakse neid ettevõtmisi, mis on **järjepidevad**. Soovitakse, et end juba tõestanud projektide rahastus oleks tagatud. Selliste projektide eestvedajaks on sageli Mulgimaa Kultuuri Instituut. Taotlejatel esineb aga ka teisi **küsimusi** ning **soovitusi** seoses toetuste jagamise otsuste ning piirangutega (näiteks transpordi või täiskasvanute rahvariide mitte toetamine jm), mida tulevikus kaalumisele võtta.

Mulgimaa pärimuskultuuris on osi, mida peetakse selgelt **elavaks**, näiteks **toidukultuur** või ka viimase aastakümnega oluliselt tõusnud **piirkonna rahvariide kandmine**. Kõige rohkem **vastakaid arvamusi** tekitab aga **mulgi keele jätkusuutlikkus**. Need, kellel kodus mulgi keelt räägitakse ning kes on ise keele kandjad, on keele säilimise osas pigem positiivselt meelestatud. Optimistlikud on ka mitmed haridustöötajad, kes näevad mulgi keele ja pärimuskultuuri teemaliste haridusprojektide populaarsust ning mõju oma koolides. Eriti paistab see silma just lasteaiaste ja nooremate klasside õpetajate puhul. Siinkohal tasub aga silmas pidada, et igas koolis ei ole selle valdkonna eestvedajaid ja spetsialiste ning seetõttu **ei ole haridusasutuste kaasatus** mulgi pärimuskultuuri ja keele edendamisse üle Mulgimaa **ühtlane**. Üksmeelselt tunnistatakse aga, et pigem hästi on mulgikeelsete **trükiste**

olemasolu ja jätkusuutlikkusega. Need on õppematerjalidena aluseks ja eelduseks, et **keel säiliks** (siinkohal tunnustatakse väga näiteks Alli Laandet ja Kristi Ilvest, keda nähakse mulgi keele säilimisel edasiviivate ja kohati isegi asendamatute tegutsejatena).

Keele säilitamine ja edendamine ei seisne ainult vanema generatsiooni pingutustes, vaid ka **kogukonna ühises teadlikkuses ja tegevustes.** See hõlmab kohalikke üritusi, haridust, kultuuriüritusi, aga ka igapäevast kasutamist kodudes ja kogukonnas. Keele ellujäämiseks on vaja seda teadlikult edasi anda ja väärtustada, mis tähendab, et iga uus põlvkond, kes keelt kasutab, annab sellele elu ja pikendab selle ellujäämisvõimalusi. Tähtsustatakse **hariduse ja kultuuri institutsioonide rolli** keele hoidmisel ja arendamisel, rõhutades, et haridus ei ole pelgalt akadeemiline õpe ja teadmiste omandamine. Ka keeleliste ja kultuuriliste eripärade jätkusuutlikkus on **oluline osa haridusest.**

Pärimuskultuur oma variatiivsuses ja dünaamilisuses annab ruumi mitmetele **vastuoludele.** Muuhulgas kerkisid vestlustes üles küsimused sellest, mis on see pärimuskultuuri osa, mida veel on üldse võimalik päästa, kui palju võib traditsioone uuendada ja muuta, mis ikkagi peitub sõna “mulgi” taga jne. Ühe palju tähelepanu saanud vastuolu taga on ka küsimus, kuidas teha nii, et säiliks **piirkondlikud eripärad kultuuriruumi sees,** kuid samas et Mulgi pärimuskultuur oleks kutsuv ja arusaadav kõikidele sihtgruppidele Mulgimaal, olles seejuures atraktiivne ka väljapoole.

Suurima Mulgimaa pärimuskultuuri edendamise kitsaskohana tajutakse **järeikasvu puudumist,** mis on osaliselt seotud **laiema regionaalpoliitikaga** ning samas ka inimeste **isikliku motivatsiooni** ja huviga pärimuskultuuri õppida, (taas)etendada, edasi anda. Lisaks vabatahtlikel või majanduslikel põhjustel lahkumisele Mulgimaalt, toimub pärimuskultuuri kadumine ka paralleelselt vanema põlvkonna kadumisega. **Suhtumine kultuuripärandisse** ning selle seisukorda on erinev, kohati lausa **vastuoluline.** Kui mõne arvates on valdav pigem uhkustunne mulgi identiteedi ja kultuuri üle, siis teine tunnistab, et ta ei näe, et inimesed, kes igapäevaselt ei ole pärimuskultuuriga otseselt seotud, selle teemaga sidet tunnetaksid. Seejuures just **noorte vähene huvi** mulgi pärimuskultuuri vastu on üks suuremaid probleemkohti pärimuskultuuri säilimisel nii kohalike kultuurielu eestvedajate kui vallavalitsuste juhtide silmis. Probleemile lisab aga kompleksust **nägemuste erinevus** selles osas, **kuidas ja millist osa pärimusest oleks võimalik ja vajalik noortele edasi anda.** Samuti leidub väga palju kohati vastukäivaid ideid selle kohta, millised projektid noori kõnetada võiksid ja **kuhu noorte huvi kasvatamisele mõeldud raha suunata.** Ühiselt leitakse aga, et paikkondliku identiteedi edasiandmine võiks olla **osa hariduslikest eesmärkidest.**

Veel ühe probleemina tajutakse, et mulgi pärimuskultuuri **kohalolu meedias ei ole piisav.** Kurdetakse selle üle, et meediat on Mulgimaale keeruline kohale meelitada. Ühe olulise kitsaskohana siin nähakse **oma “staari” puudust,** aga ka seda, et võib-olla **ei osata mulgi kultuuri piisavalt erilise või atraktiivsena esitada.** Vähesest pildisolekust rääkides võrreldakse enda taaskord palju setodega, kellel on olemas oma “staar” ning kes on “erilisemad”. Lahendust nähakse aga muuhulgas ka rohkemate suurt kõlapinda tekitavate **ürituste** korraldamises ja ka **vallajuhtide** endi initsiatiivis Mulgimaad esile tõsta ja nähtav olla.

Rääkides pärimuskultuuri edendamisest ning selleks piirkondlike toetusmeetmete kasutamisest, ei ole võimalik ületähtsustada **eestvedajate rolli.** Keegi peab tulema idee

peale, kirjutama valmis rahataotlused, vedama eest projekte ning tegelema seejärel ka aruandlusega. Paljuskki ei ole tegemist **tasustatud tööga** ja eestvedajad **väsivad** paratamatult või ei ole neil suure töökoormuse tõttu võimalik väga märkimisväärset aega pärimuskultuuri projektide peale panna. Oht, et **eestvedajad kaovad** ja ei ole uusi tulijaid, kes oskaksid või sooviksid pärimuskultuuriga sarnasel viisil jätkata, tekitab muret oma töö mõttekuse pärast.

Esile tõstetakse ka kitsaskohti pärimuskultuuri edendavate kultuuriasutuste rollide ning rahastusega. **Mulgi Elamuskeskus** ei ole veel selgelt leidnud õiget funktsiooni ning vajab selleks lisaks heale juhile ka **suuremat tuge ning läbimõtlemit** ka valdade poolt. **Mulgi Kultuuri Instituudi** puhul tuuakse aga eelkõige esile **rahastuse nappusega** seotud muresid, näiteks seda, et paljud korduvad tegemised on veel endiselt projektirahastuse peal ning et ei ole piisavalt raha, et palgata juurde **inimressurssi**. Muret tuntakse ka sellepärast, et Mulgi Kultuuri Instituut **võtab ära väga suure osa** Eesti Rahvakultuuri Keskuse Mulgimaa toetusmeetmest. Ühelt poolt tuntakse, et neil, kui kõige suuremal eestvedajal ongi seda ressursi vaja, kuid paratamatult jäetakse nii vähem võimalust väiksematele organisatsioonidele ja teistele eestvedajatele.

Pärimuskultuuri edendamine nõuab **pikka vaadet** ja erinevate inimeste ning institutsioonide omavahelist **tõhusat koostööd**. Kuna rahastus selleks on küllaltki piiratud, tuleks läbi mõelda, kuidas **väärtustada** ning **kaasata** olemasolevaid ressursse, sh kohapealseid sädeinimesi ning pärimuskultuuri spetsialiste. Oluline oleks parandada kohalike omavalitsuste juhtide ning nende inimeste koostööd. Ka rahastusotsuste tegemisel soovitakse näha rohkem **läbimõeldust** ning **strateegilisust**, kuid samas rõhutatakse, et raha ei peaks minema ainult juba tuntud suurtele tegijatele, sest kogukonda aitavad kaasata ning inimesi "sütitada" ka väiksemad rohujuuretasandi algatused.